UČINKOVITOST JAVNOG FINANCIRANJA STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U UVJETIMA DECENTRALIZACIJE U RH

Tomaš, Željka

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:984070

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

UČINKOVITOST JAVNOG FINANCIRANJA STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U UVJETIMA DECENTRALIZACIJE U RH

Mentor: **Student:**

prof.dr.sc. Nikša Nikolić Željka Tomaš

Split, rujan 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD 4

1.1. Problem istraživanja 4

1.2. Predmet istraživanja 6

1.3. Svrha i cilj istraživanja 6

1.4. Istraživačke hipoteze 7

1.5. Metode istraživanja 8

1.6. Doprinos istraživanja 9

1.7. Struktura diplomskog rada 9

2. ULOGA STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U DRUŠTVU 11

2.1. Obrazovanje kao javna potreba 12

2.2. Karakteristike strukovnog obrazovanja 13

3. STRUKOVNO OBRAZOVANJE U SVIJETU 16

3.1. Funkcioniranje strukovnog obrazovanja u svijetu 16

3.2. Utjecaj decentralizacije na zemlje u svijetu promatrano kroz strukovno obrazovanje 18

3.3. Primjer dobre prakse: Irska i Danska 19

4. STRUKOVNO OBRAZOVANJE U RH 29

4.1. Obilježja strukovnog obrazovanja 32

4.2. Pojam i vrednovanje kvalitete 34

5. DECENTRALIZACIJA I FINANCIRANJE STRUKOVNOG OBRAZOVANJA . 36

5.1. Temeljne odrednice 37

5.2. Financiranje i dvojni sustav 38

5.3. Upravljanje financijama u strukovnim školama 40

5.3.1. Izvori financijskih prihoda u školama 41

5.3.2. Financijski rashodi škola 43

5.3.3. Organizacija financijskog poslovanja škole 43
5.3.4. Decentralizacija u financiranju školskog sustava 44
5.4. Smjernice za poboljšanje 45
6. FINANCIRANJE STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U RH 49
6.1. Ustrojstvo državne i lokalne vlasti u RH i pravno utemeljenje decentralizacije……50
6.2. Izvori financiranja, proces decentralizacije i školska infrastruktura 51
7. KVALITETA STRUKOVNOG OBRAZOVANJA 53
7.1. Postojeće stanje 53
7.2. Prijedlozi za poboljšanje 54
7.2.1. Smjernice Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja55
7.2.2. Modernizacija strukovnog obrazovanja i osposobljavanja 56
7.2.3. Novi kurikulumi, razvoj i edukacija 57
7.2.4. Projekt „Nova metodologija poučavanja i komunikacije u izvođenju praktične nastave u području CNC tehnologije“ 57
7.2.5. Projekt „Razvoj osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju 58
8. ZAKLJUČAK 60
9. SAŽETAK……61
10. ABSTRACT……..……62
LITERATURA 63
POPIS SLIKA 66
POPIS TABLICA 67

1. UVOD

Analizirajući pojam obrazovanja može se reći kako isti ima višestruko značenje. Pod ovim se terminom podrazumijeva ustanova, proces, sadržaj i rezultat učenja u funkciji razvoja različitih kognitivnih sposobnosti, kao i stjecanja raznovrsnih znanja, vještina, umijeća i navika kao primjerice čitanje, pisanje, računanje ili opće znanje o fizičkom, društvenom i gospodarstvenom okruženju. Također, jedan je od glavnih čimbenika važnih za stvaranje suvremenih gospodarstava utemeljenih na znanju.

U Republici Hrvatskoj strukovne škole se dijele na tehničke, zatim zdravstvene, gospodarske, trgovačke, poljoprivredne i slične škole u trajanju od četiri godine te na industrijske i obrtničke škole istih struka koje traju tri godine. Strukovno obrazovanje obuhvaća obrazovanje za jednostavnija zanimanja kojima se stječe niža stručna sprema, a traje od jedne do dvije godine.

Vrijeme je da se danas, u 21. stoljeću, na adekvatan način konačno zadovolje potrebe nastavnika strukovnih predmeta u cilju poboljšanja njihove profesionalne kompetencije i jačanja kapaciteta kako bi isti mogli primjereno odgovoriti promijenjenim društvenim odnosima u suvremenomu svijetu i novom informacijsko - tehnološkom razvoju. Posebno je bitno kontinuirano naglašavati važnost i ulogu strukovnih nastavnika te promovirati sustav strukovnog obrazovanja kao jedan od ključnih razvojnih alata u stvaranju modernijeg i snažnijeg gospodarstva u Republici Hrvatskoj.

1.1. Problem istraživanja

Obrazovanje se ubraja u red nečistih javnih potreba što rezultira postojanjem javnih, ali i privatnih obrazovnih institucija. Ono se može definirati kao „internacionalno, pedagoški (didaktički) osmišljeno te sustavno organizirano učenje odnosno iskustvo pojedinaca koje se očituje u porastu (količinom i kvalitetom) znanja i vještina te razvoju sposobnosti.“ [1] U ovom je diplomskom radu naglasak stavljen na javno strukovno obrazovanje.

[1] Jelavić, F., Didaktičke osnove nastave, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1994, str. 10.

Nadalje, strukovno obrazovanje predstavlja vrlo važnu sastavnicu sustava odgoja i obrazovanja u koju je uključena većina učenika na srednjoškolskoj razini. Postojeće strukovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj karakterizira velik broj različitih programa te njihova uska specijaliziranost, međutim ono ne osigurava u dovoljnoj mjeri stjecanje kompetencija potrebnih tržištu rada, budući da se obrazovni programi ne osuvremenjuju odgovarajućom dinamikom.[2]

Povećanje ulaganja u ljudski kapital, odnosno u obrazovanje jedan je od glavnih prioriteta ekonomske politike razvijenih zemalja. Prema procjenama gospodarstvenika postojeći sustav strukovnog odgoja i obrazovanja ne osigurava stjecanje kompetencija potrebnih tržištu rada. Što se tiče moderniziranja obrazovne ponude i programa, smatra se kako taj proces teče dosta sporo. Ponude se ne temelje na analizama tržišnih potreba niti se prate indikatori stope zapošljavanja, ni nastavka obrazovanja onih koji su završili strukovno obrazovanje. Analize tržišta rada i njihove projekcije, gospodarski planovi razvoja na lokalnoj i nacionalnoj razini još uvijek se ne uzimaju kao nužan preduvjet za planiranje potreba za upisom. Isto tako, pri planiranju upisa ne uzimaju se u obzir, a često niti ne postoje, jasni kvantitativni pokazatelji uspješnog zapošljavanja u struci ili nastavku obrazovanja.

S druge strane, postojeći pokazatelji govore kako se značajan broj mladih ljudi obrazovanih u strukovnim zanimanjima, a posebno u programima trogodišnjeg trajanja, teško zapošljava ili se ne zapošljava uopće u svojoj struci. To je veliko opterećenje i za obrazovni sustav i za poslodavce zbog potrebe velikog broja prekvalifikacija. Za dio nastavnih programa smanjen je ili čak uopće ne postoji interes upisa zbog nepostojanja interesa tržišta rada za tim zanimanjem ili nedovoljne atraktivnosti samog zanimanja bez obzira na tržišne mogućnosti.[3]

Brojni su faktori koji utječu na blagostanje i razvoj, među ostalim se navodi i decentraliziranost (prijenos moći i odgovornosti od centralne vlasti prema lokalnim jedinicama), jer se smatra da bolje poznavanje problema i veća efikasnost u pronalaženju rješenja mogu pozitivno djelovati na ekonomski rast. Centraliziranije zemlje uglavnom su i nerazvijenije, prema tome centralizirani sustavi odluke donose sa zakašnjenjem, zbog toga ih se smatra tromima i neefikasnima. Stoga se u mnogim državama decentralizacije ugrađuje u planove i strategije razvoja.

[2] http://www.asoo.hr/

[3] Lui, O., GTZ-ABU projekt: Strukovno obrazovanje usmjereno na tržište rada u RH, Prvo izvješće o vanjskoj evaluaciji projekta, Hrvatska obrtnička komora, Zagreb, 2009.

Dalje se postavlja pitanje, u kojoj mjeri je postojeće decentralizirano financiranje dostatno za osiguravanje kvalitete strukovnog obrazovanja. U Republici Hrvatskoj je provedena ograničena decentralizacija, a to je uz nejasnu podjelu djelokruga i odgovornosti, nedostatak šireg uvida u sustav i slab menadžment, rezultiralo neostvarivanjem promjena, izostankom novih pristupa i nedostatkom odgovornosti. Nedovoljno financiranje, nesuglašena struktura financijskih sredstava s obzirom na troškove i izvore sredstava, dovodi do toga da se u pojedinim školama znatno razlikuju uvjeti rada i raspoloživa oprema, koja često nije dovoljna ili je neodgovarajuća. To je središnji problem koji ćemo u ovom radu detaljnije ispitati.

1.2. Predmet istraživanja

Iz definiranog problema istraživanja slijedi i predmet istraživanja. Predmet istraživanja jest učinkovitost javnog financiranja strukovnog obrazovanja u uvjetima decentralizacije u Republici Hrvatskoj. Promatrat ćemo kroz poboljšanje kvalitete strukovnog obrazovanja i nedovoljne usklađenosti strukovnog obrazovanja s potrebama tržišta rada.

Decentralizacija je proces kojeg je jedino moguće provoditi etapno i planski, pa je neutemeljeno svako prijevremeno postavljanje striktnih rokova i datuma bez izrade financijskih simulacija i osiguranja novčanih sredstava potrebnih za provedbu novih propisa i novih zakonskih rješenja. Područje srednjoškolskog obrazovanja općenito, a strukovnog osobito, posebno je izloženo rezultatima provedene decentralizacije.

U radu će se analizirati modeli financiranja strukovnog obrazovanja kroz određene zemlje svijeta, poput Irske, Danske, Mađarske, Češke, Slovenije, Austrije i Njemačke u odnosu na centralizaciju, odnosno decentralizaciju odgovornosti i ovlasti.

1.3. Svrha i cilj istraživanja

Prema uočenom problemu, predmetu istraživanja određen je i cilj istraživanja, a on jest u kakvom odnosu su financiranje i kvaliteta strukovnog obrazovnog procesa. Budući da strukovno obrazovanje ovisi o stanju na tržištu i trenutačnoj stopi nezaposlenosti, dio ovlasti bilo bi potrebno preusmjeriti na gospodarske i druge institucije, kako bi mogli bolje odgovoriti zahtjevima tržišta rada u novonastalim integracijskim procesima rada i učenja.

Također je potrebno je sustav stručnog obrazovanja učiniti prilagodljivim promjenama i potrebama sustava zapošljavanja. Ono bi trebalo biti jasno i razumljivo, odnosno struktura nastavnih planova, njihova realizacija te vrijednost završne svjedodžbe na tržištu moraju biti transparentni i uključivati razinu postojećeg znanja i vještina. Opći i stručni sadržaji trebaju biti utemeljeni na znanstvenim pretpostavkama, razvoju tehnologije, proizvodnje i usluga, a ujedno integrirani u radu i učenju.

Svim ustanovama strukovnog obrazovanja nužno je pružiti potporu u razvoju pristupa odozdo prema gore ("bottom-up") kako bi svojim učenicima mogle osigurati stjecanje modernih kompetencija i pristup najnovijim tehnologijama podižući tako njihovu priliku za zapošljavanje i relevantnost njihovih kvalifikacija na tržištu rada.

1.4. Istraživačke hipoteze

Na temelju uočenog problema istraživanja i iz njega izvedenog predmeta istraživanja postavljene su glavne istraživačke hipoteze:

H1 – **procesom decentralizacije su stvorene velike razlike u izvorima financiranja lokalnih jedinica samouprave.**

Upravo zbog decentralizacije, financiranje strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj pitanje njegove dostupnosti i troškova obrazovanja razlikuju se u pojedinim dijelovima zemlje. Kao prioritet financiranja potrebno je izjednačiti materijalnu i infrastrukturnu opremljenost škola.

H2 – **postojećim načinom financiranja strukovnog obrazovanja ne ostvaruje se kvaliteta obrazovnog procesa.**

Drugim riječima, u Republici Hrvatskoj se ne ostvaruje kvaliteta obrazovnog procesa upravo zbog postojećeg načina financiranja strukovnog obrazovanja. Spomenutoj domeni obrazovanja, prijeko je potrebno osigurati dodatna financijska sredstva kroz koja bi se polaznicima omogućilo stjecanje stručnih kompetencija uz suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije i znanstvene spoznaje i dostignuća, ali i osposobljavanje na tržištu rada kako bi isti mogli uspješno odgovoriti na zahtjeve tržišnog gospodarstva.

H3- **postoji nedovoljna usklađenost strukovnog obrazovanja s potrebama tržišta rada.**

Naime, radi se o tome da u pojedinim zemljama pojedinci počinju s radom mnogo ranije nego što je to slučaj u Republici Hrvatskoj. Obrazovanje se napušta postepeno što je određeno nacionalnim sustavom obrazovanja i treninga. Isto se može poistovjetiti i sa obrazovanjem, ali i zaposlenošću, kao npr. plaćeno praktično obrazovanje ili posebne faze strukovnog obrazovanja integrirane u neke studijske programe u tercijarnom obrazovanju. Dakle, plaćeno praktično obrazovanje smatra se zaposlenošću.

1.5. Metode istraživanja

U radu će biti korištene različite vrste metoda istraživanja. Ovisno o vrsti i predmetu istraživanja koristile su se adekvatne metode. U ovom radu će se koristiti sljedeće metode znanstveno-istraživačkog rada[4]:

→ induktivna metoda - donošenje zaključaka o općem sudu na temelju pojedinačnih činjenica;

→ deduktivna metoda - donošenje pojedinačnih zaključaka na temelju općeg suda;

→ metoda analize - proces raščlanjivanja složenih misaonih cjelina na jednostavnije sastavne dijelove;

→ metoda sinteze - proces objašnjavanja složenih misaonih cjelina pomoću jednostavnih misaonih tvorevina;

→ metoda dokazivanja – izvođenje istinitosti pojedinih stavova na temelju znanstvenih činjenica ili na temelju ranije utvrđenih istinitih stavova. Svrha je utvrditi točnost neke spoznaje;

→ metoda opovrgavanja – suprotan postupak u odnosu na postupak dokazivanja. Metodski postupak kojim se umjesto dokazivanja teze, ona odbacuje i pobija;

→ metoda klasifikacije – način raščlanjivanja općeg pojma na posebne, tj. jednostavnije pojmove;

[4] Zelenika, R., Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2000.

→ metoda deskripcije – postupak jednostavnog opisivanja ili ocrtavanja činjenica u društvu bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja;

→ metoda kompilacije – postupak preuzimanja tuđih rezultata istraživanja, opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja;

→ metoda komparacije – postupak uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava procesa i odnosa, odnosno utvrđivanja njihove sličnosti u ponašanju i intenzitetu i razlika među njima.

1.6. Doprinos istraživanja

Smisao ovog rada je omogućiti bolje razumijevanje odnosa kvalitete i financiranja strukovnog obrazovanja, odnosno problem utjecaja decentralizacije. U radu će biti prikazani odnosi Republike Hrvatske sa zemljama svijeta u kojima je također izražen odnos decentralizacije i financiranja.

Isto tako, radom će se pokušati ukazati na probleme koji se dotiču strukovnog obrazovanja, njihove nedovoljne usklađenosti sa tržištem rada, te će se u konačnici pokušati iznijeti prijedlozi za njihovo rješavanje ili barem umanjiti navedene probleme.

1.7. Struktura diplomskog rada

Izuzevši uvodni i zaključni dio, ovaj se diplomski rad sastoji se od šest cjelina. U prvom dijelu definirati će se uloga obrazovanja općenito u društvu, te bazirajući se na strukovno obrazovanje. Također će se prikazati koje su to karakteristike strukovnog obrazovanja. Drugi dio prikazuje strukovno obrazovanje u svijetu te njegovo funkcioniranje u odabranim zemljama. Uz navedeno se povezuje i decentralizacija sa samim strukovnim obrazovanjem.

Treći se dio odnosi na strukovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj, obuhvaćajući njegova obilježja, trendove promjena, te vrednovanje kvalitete strukovnog obrazovanja, dok se u četvrtoj cjelini nastoji povezati financijska decentralizacija i financiranje samog strukovnog obrazovanja. Prikazane su ujedno i temeljne odrednice i smjernice za poboljšanje.

Nakon povezivanja decentralizacije i financiranja strukovnog obrazovanja, u radu se postepeno dolazi do financiranja i izvora financiranja strukovnog obrazovanja, gdje se također govori o ustrojstvu državne i lokalne vlasti u Republici Hrvatskoj i pravnom utemeljenju

decentralizacije. Posljednja cjelina bavi se kvalitetom strukovnog obrazovanja, postojećem stanju te mjerama i reformama za poboljšanje.

2. ULOGA STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U DRUŠTVU

Strukovno se obrazovanje smatra obrazovanjem koje se temelji na postizanju praktičnih vještina, znanja i razumijevanja potrebnog za zaposlenje u određenom zanimanju ili djelatnosti ili grupi zanimanja ili djelatnosti.[5] Njegov uspješan završetak rezultira kvalifikacijom koja je priznata na tržištu rada. Također, predstavlja proces stjecanja kompetencija (znanja, vještina i kompetencija u užem smislu), kojeg su rezultati vrednovani i potvrđeni u postupku koji provode ustanove za strukovno obrazovanje.[6]

Slika 1. Uloga strukovnog obrazovanja

Izvor: Samostalna izrada autorice

Nije rijetkost da se ovaj sustav smatra obrazovanjem nižeg reda ili prilikom za one skupine koje nisu uspjele pristupiti višim razinama obrazovanja. U današnje je vrijeme njegova važnost posebno izražena jer iz nje „proizlazi i utjecaj na razvoj ljudskog kapitala, koji je

[5] UNESCO, International Standard Classification of Education – ISCED, Paris, 1997.
[6] Zakon o strukovnom obrazovanju, NN 30/09, 24/10, 22/13, 25/18

prepoznat kao ključni element koji može doprinijeti gospodarskom i socijalnom napretku“[7], ali i doprinosa koji ima na tri ključna segmenta, a to su:

- poboljšanje zapošljavanja pojedinaca,
- poboljšanje prilagodljivosti na kontinuirane promjene i fleksibilno tržište rada te
- doprinos inovacijama i produktivnosti pojedine zemlje putem razvoja sposobnosti pojedinaca.“[8]

2.1. Obrazovanje kao javna potreba

U Republici Hrvatskoj osnovno obrazovanje počinje upisom u prvi razred osnovne škole, obvezno je te traje od šeste do petnaeste godine života. Dakle, radi se o osmogodišnjem redovitom programu kojim učenik stječe znanje i sposobnosti za nastavak obrazovanja. Nakon završetka osnovnog obrazovanja, postoji mogućnost „nastavka obrazovanja u srednjoškolskim ustanovama koje nisu obveznoga karaktera, a koje se ovisno o vrsti obrazovnoga programa, dijele na gimnazije, umjetničke i strukovne škole. Osobe koje su završile strukovne programe mogu polagati i državnu maturu te steći višu razinu kvalifikacije nastavkom obrazovanja.“[9]

Budući da poboljšava blagostanje učenika povećavajući njihovu mogućnost kasnije zarade ili njihovu mogućnost za preživljavanjem, obrazovanje se smatra privatnim dobrom.[10] Međutim, po svom se karakteru ubraja i u javnu potrebu. Drugim riječima,“ obrazovanje je tzv. nečista javna potreba, što znači da se zadovoljava ne samo preko državnog mehanizma već i preko tržišnog mehanizma.“[11] Realizacija obrazovanja putem državnog mehanizma rezultira nečim što često zovemo javnim obrazovanjem. Javno obrazovanje čine javne predškolske institucije, javne osnovne i srednje škole te javna visoka učilišta (sveučilišta i njihove sastavnice fakulteti).

Upravo zbog nedostatnog financiranja dolazi do pojave krize obrazovanja zbog čega se poduzimaju odgovarajuće mjere i reforme. One obuhvaćaju i sam obrazovni sustav, njegove oblike i organizaciju. Određivanje novog položaja obrazovanja u društvu koji će rezultirati promjenom odnosa okruženja prema obrazovnom sustavu te determinirati potrebnu visinu

[7] Babić, Z., Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol.14 No.101., 2005.
[8] Fetsi, A. i Prina, M., The role of vocational education and training in transition economies: Lessons learned for Asian countries. 3rd China-ASEAN Forum on Social Development and Poverty Reduction, 2009.
[9] Kiss, I., Financiranje obrazovanja u Europi i u Republici Hrvatskoj, Ekonomija, Vol. 1, No. IX, 2002., str. 72
[10] Rosen, H., Javne financije, Institut za javne financije, Zagreb, 1999, str. 81-87.
[11] Nikolić, N., Financijska decentralizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj, Ekonomska misao i praksa, (2), 2007., str. 214.

financiranja, je ujedno i cilj reformi. Također, spomenute reformske mjere koje su usmjerene na financiranje javnoga obrazovanja obuhvaćaju aktiviranje tržišnog mehanizma i decentralizaciju financiranja. Iz tablice 1 može se vidjeti kako su troškovi Republike Hrvatske za obrazovanje nešto niži u usporedbi s drugim promatranim europskim zemljama.

Tablica 1. Izdaci za obrazovanje u BDP-u

Austrija	**5,8 %**
Danska	**7,4 %**
Češka	**5 ,1%**
Slovenija	**5,7 %**
Mađarska	**4,7 %**
Hrvatska	**4,3 %**

Izvor: UNESCO - http://portal.unesco.org/uis/ev.php?, [28.02.2018.]

Republika Hrvatska zaostaje značajno ne samo za visokom ocjenom zemalja Europske unije za sektor obrazovanja i stručnog usavršavanja nego i u odnosu na prosjek i nekih tranzicijskih država (Češka 5,1, Mađarska 4,76 i Slovenija 5,7).[12] Dakle, može se reći kako udjeli u ukupnim izdvajanjima za obrazovanje u većini ovih zemalja prelaze 5% BDP-a, što se ne može reći i za Republiku Hrvatsku, čime je ujedno potvrđena prva hipoteza rada.

2.2. Karakteristike strukovnog obrazovanja

Nastavni se plan i program u strukovnim školama izvodi u trajanju od jedne do pet godina. Po završetku u najmanje trogodišnjem trajanju, učenik stječe srednju stručnu spremu. Završavanjem strukovne škole u trajanju od jedne do dvije godine, učenik stječe nižu stručnu spremu.

[12] Nacionalno vijeće za konkurentnost, Obrazovanje za rast i razvoj – radni materijal, Zagreb, 2002.

Tablica 2. Pregled obrazovnih programa strukovnih područja

	Obrazovno područje		**Obrazovno područje**
1.	Strojarstvo	**15.**	Unutrašnji transport
2. **3.**	Brodogradnja Metalurgija	**16.** **17.**	Pomorski, riječni i lučki promet PT promet
4.	Elektrotehnika	**18.**	Zračni promet
5. **6.**	Geologija, rudarstvo, nafta Ekonomija i trgovina	**19.** **20.**	Željeznički promet Kemijska tehnologija
7.	Ugostiteljstvo i turizam	**21.**	Grafika
8. **9.**	Poljoprivreda Prehrana	**22.** **23.**	Tekstil Obrada kože
10.	Veterina	**24.**	Zdravstvo
11. **12.** **13.** **14.**	Šumarstvo Obrada drva Graditeljstvo, geodezija Građevinski materijali Cestovni promet	**25.** **26.** **27.** **28.**	Osobne usluge Ostale usluge Optika i obrada stakla Unutrašnji poslovi i zaštita

Izvor: Samostalna izrada autora prema: Rebić, S., Školska infrastruktura i financiranje strukovnog obrazovanja, Nacionalni opservatorij za strukovno obrazovanje i osposobljavanje, Zagreb, 2002.

S obzirom na vrstu nastavnog plana i programa, strukovne škole su tehničke, industrijske, obrtničke i druge. Prema strukovnim programima u Republici Hrvatskoj obrazovanje izvodi ukupno 273 škola. Nadalje, strukovne škole dijele se na:

- „tehničke i njima po trajanju srodne četverogodišnje zdravstvene, gospodarske, trgovačke, poljoprivredne i slične škole (tzv. programi A),
- na industrijske (tzv. programi B),
- obrtničke škole (programi C i VOB) koje traju tri godine i

- obrazovanje u trajanju od jedne do dvije godine za jednostavnije zanimanja, kojim se stječe niža stručna sprema (tzv. programi D).“[13]

Prema Odluci o uspostavi obrazovnih sektora Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, strukovno obrazovanje organizirano je u 14 obrazovnih sektora, prikazanih u tablici 2. Na temelju općeg uspjeha sedmog i osmog razreda osnovne škole i uspjeha iz odgovarajućih predmeta za nastavak školovanja, učenici se upisuju u tehničke i njima srodne škole. Po završetku školovanja, učenici polažu završni ispit koji im daje mogućnost zapošljavanja, a i nastavak obrazovanja na visokim školama i fakultetima.

U industrijskim i srodnim školama učenici se pripremaju za rad. Naime, oni će školovanjem steći znanja i vještine pomoću kojih će se moći uključiti u rad. Ova su zanimanja neposredno vezana za bolnice, tvornice, poljoprivredna dobra i slično, a imaju i bitan utjecaj na razvoj gospodarstva. „Školovanje za obrtnička zanimanja, tzv. C program, može biti organizirano i u dvojnom sustavu, a razlikuje se od programa C prema većem udjelu praktične nastave, neobveznosti završavanja opće - obrazovnog dijela i pristupu programiranju sadržaja školovanja.

Navedeno je moguće budući da učenik sklopa ugovor o naukovanju s obrtnikom kod kojeg obavlja praksu, dok je obrtnik odgovoran za osposobljavanje učenika za samostalan rad. Završavanje školovanja prema trogodišnjim programima polaganjem završnog ispita usmjereno je na zaposlenje u struci, s mogućnošću usavršavanja i specijalizacije.“[14]

[13] Rebić, S., Školska infrastruktura i financiranje strukovnog obrazovanja, Nacionalni opservatorij za strukovno obrazovanje i osposobljavanje, Zagreb, 2002., str. 69.
[14] Ibid. str. 70.

3. STRUKOVNO OBRAZOVANJE U SVIJETU

Pojam strukovnog obrazovanja "obuhvaća više ili manje organizirane ili strukturirane aktivnosti kojima je cilj osigurati znanja, vještine i kompetencije potrebne za obavljanje nekog posla ili skupa poslova, bez obzira vode li ona ka formalnoj kvalifikaciji ili ne."[15] Budući da predstavlja važan dio sustava obrazovanja, u ovoj će cjelini naglasak biti stavljen strukovno obrazovanje u svijetu koristeći se pri tome podacima pronađenim na stranicama Eurostata.

Kada se govori o obrazovnom sustavu, u većem broju europskih država, kao i u Republici Hrvatskoj, nakon osnovnog školovanja učenici imaju mogućnost odabira općih i strukovnih programa. Najčešće strukovno obrazovanje započinje na višoj srednjoškolskoj razini. S druge strane, u nekim državama određeni oblik strukovne kvalifikacije može se steći i na nižoj srednjoškolskoj razini, što je vidljivo iz primjera Češke, Mađarske, Slovenije i Austrije.

U strukovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj učenici najčešće ulaze između 14 i 15 godina, dok je u svijetu da dob između 15 i 16 godine života. Na srednjoškolskoj razini, trajanje strukovnog obrazovanja traje od 1 do 6 godina, a osnovna strukovna kvalifikacija koja je ujedno i priznata na tržištu rada, stječe se nakon tri godine školovanja. Prijelaz sa strukovnog na više razine obrazovanja, često je u nekim državama ograničen zbog akademskih programa u koje je uključen relativno mali broj učenika uključenih u strukovno obrazovanje. Isto tako, strukovno se obrazovanje u većini zemalja izvodi unutar školskog sustava, odnosno u strukovnim školama, zatim unutar sustava naukovanja, odnosno učenje bazirano na radu u stvarnom radnom okruženju te kroz specijalne programe obrazovanja (najčešće za učenike s posebnim potrebama ili za učenike kojima prijeti rano napuštanje školovanja).

3.1. Funkcioniranje strukovnog obrazovanja u svijetu

Pojavom gradova i gradskog stanovništva, zapažaju se i počeci strukovnog obrazovanja u Europi. Uslijed razvoja gradova, javila se sve veća potreba za posebnim vrstama škola koje bi odgovarale stanovništvu.„[16] Tako cehovi otvaraju cehovske škole, trgovačka udruženja trgovačke, a gradska uprava magistratske škole. Glavni je zadatak škola bio „osposobljavanje

[15] Cedefop, Implications of demographic change for vocational education and training in the EU, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2009., str. 18.
[16] Perin, V., Strukovno obrazovanje i tržište rada: koncept fleksigurnosti, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol.59, No.30, 2013., str. 150.

za trgovačke i zanatske poslove i upravne službe. Kako se mijenjalo društvo, tako se mijenjalo i strukovno obrazovanje, a funkcije, ciljevi, uloga i zadaće obrazovanja mijenjale su se u ovisno o društvenim potrebama."

Krajem prošlog stoljeća u Mađarskoj je zakonom uvedeno naukovanje u privatnim tvrtkama koje je povezano sa strukovnim obrazovanjem i usavršavanjem što se provode u školi. U ovoj državi postoje niže strukovne škole koje daju osnovne vještine te više strukovne škole koje pružaju naprednije usavršavanje na tehničkoj razini. Mađarska također ima i „Nacionalni registar za osposobljavanje i usavršavanje koji utvrđuje jedinstvene uvjeta za ustanove strukovnog obrazovanja i zajedničke nacionalne kriterije za ocjenjivanje i priznavanje strukovnog obrazovanja.

Isto tako, osnovala je i Fond za strukovno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje koji poslodavci obvezno financiraju, a nadgledavaju ga vlada i socijalni partneri kako bi se strukovno obrazovanje što bolje prilagodilo potrebama tržišta rada. Tako je osnovano čak devet regionalnih centara za strukovno obrazovanje koji trebaju poslužiti potrebama nezaposlenih osoba i gospodarstva te imaju fleksibilniji model koji bolje odgovara potrebama tržišta rada nego što to inače tradicionalni sustav strukovnog obrazovanja što ga organiziraju i nadziru škole."[17]

Država koja je uvela korjenite promjene i reforme općenito u obrazovni sustav, ali i sustav strukovnog obrazovanja je Češka. Naime, osnovno obrazovanje produženo je na devet godina, tehničke i strukovne škole su povezane, a ujedno su osnovane i visoke strukovne škole. Veći se broj učenika odlučuje za duže razdoblje obrazovanja, odnosno više ih pohađa trogodišnje i četverogodišnje programe srednjeg strukovnog obrazovanja nego jednogodišnje ili dvogodišnje programe.[18]

Reformu strukovnog obrazovanja provela je i Slovenija 1996. godine. Dolazi do pojave novih oblika strukovnog obrazovanja i to srednjih škola sličnih gimnaziji[19] koje imaju veću tehničku ili profesionalnu usmjerenost te više škole za pojedina strukovna zanimanja. Slovenski učenici imaju veći izbor, uključujući i dualni sustav, pri čemu mogu pohađati naukovanje i obrazovanje u strukovnoj školi, dok su novi nastavni plan i program izradili Centar za strukovno obrazovanje i usavršavanje te nadležna komisija uz suradnju socijalnih partnera.[20]

[17] OECD, Thematic Review of the Translation from Initial Education to Working Life, OECD, Paris, 1999., str. 13.
[18] Lowther, J., Kvaliteta Hrvatskog formalnog obrazovnog sustava, Deloitte Touch Tohmats, Washington, 2004., str.23.
[19] tzv. tehničke gimnazije
[20] Ibid., str.24.

3.2. Utjecaj decentralizacije na zemlje u svijetu promatrano kroz strukovno obrazovanje

U Češkoj je i u prošlosti postojala velika naklonjenost decentralizaciji i prenošenju odgovornosti na škole i lokalna tijela vlasti, osnivanju privatnih škola, slobodi izbora škole, te prenošenju strukovnog obrazovanja vezanog za poduzeće u državni sektor.[21] Kasnije, 1994. godine, objavljen je i strateški dokument pod naslovom Kvaliteta i odgovornost od strane Ministarstva obrazovanja, a obuhvaća načela razvoja obrazovnog sustava i konkretne korake postizanja bolje podjele odgovornosti između države, obrazovnih institucija, učenika i studenata, roditelja, lokalnih vlasti i socijalnih partnera. Sve smjernice iz spomenutog dokumenta su realizirane i provedene, što je rezultiralo standardima nacionalnog obrazovanja, evaluacijom, poboljšanim usavršavanjem učitelja i nastavnika, unaprijeđenom troškovne učinkovitosti obrazovanja i usavršavanja.

Nadalje, krajem prošlog stoljeća, Mađarska je pet novih zakona ili većih amandmana koji su se odnosili na javno obrazovanje. Usvojeni su zakoni o javnom obrazovanju koji su garantirali temeljna prava slobode, utvrđivali načelo podijeljene odgovornosti i lokalne autonomije, a u konačnici su otvorili i put promjenama školskog sustava. Ovdje se misli na produljenje razdoblja općeg obrazovanja i odgodi početka strukovnog obrazovanja (od 14 do 16 godina starosti), zatim poboljšanje veze strukovnog obrazovanja i gospodarstva, zamjena ranijeg sustava centralne regulacije nastavnog sadržaja i uvođenje dvoslojne regulacije potičući lokalnu neovisnost u nastavi. Odgovornosti Ministarstva obrazovanja povećale su se usvajanjem najnovijeg amandmana koji je usvojen 1999. godine, te se uveo koncept okvirnog nastavnog plana i programa i poklonila veća pažnja osiguranju kvalitete.[22]

Sredstva za obrazovanje u Mađarskoj posljednjih godina nisu pratila porast BDP-a, ali spomenuti udio približno odgovara prosjeku zemalja OECD-a, a slično je i stanje s troškovima po pojedinom učeniku i studentu. Ipak, „rashodi su nerazmjerno veliki za tercijarno obrazovanje (70% BDP-a u odnosu na prosjek OECD-a od 46%), time da su ispodprosječna izdvajanja za srednje obrazovanje.

[21] OECD, Thematic Review of the Transition from Initial Education to Working Life: Czech Republic, OECD, Paris, 1997.
[22] OECD, Thematic Review of the Translation from Initial Education to Working Life: Hungary. OECD, Paris, 1999.

Financiranje obrazovanja je podijeljeno između proračuna središnje države (približno 60% sredstava) i općinskih izvora. Strukovne se škole financiraju iz proračuna središnje državne i općina, iz Fonda za strukovno osposobljavanje i iz vlastitih sredstava.“[23]

Financiranje visokog obrazovanja je izmijenjeno i u Sloveniji i to na način da se veći paušalni iznosi doznačuju fakultetima za provođenje pojedinih programa, a manja sredstva se daju za sveučilišnu administraciju. Slovenija ima mnogo malih i udaljenih osnovnih škola koje su znatno skuplje po učeniku od velikih škola. Neke bi škole trebalo zatvoriti, što je teško ostvariti u ruralnim područjima i malim gradovima.[24]

U Austriji najveće ovlasti i dužnosti u području obrazovanja i školovanja ima Ministarstvo za obrazovanje i umjetnost koje se sastoji od sektora i odjela. Jedan sektor pokriva područje osnovnog, srednjeg i općeg obrazovanja, drugi se bavi sadržajima tehničkih i strukovnih koledža, treći je odgovoran za zakonodavstvo i nastavno osoblje, dok je četvrti zadužen za umjetnost. Nadalje, sredstva za financiranje određuju se prema pojedinačnim nastavnim planovima koji su, u odnosu na Republiku Hrvatsku, preciznije koncipirani od okvirnih nastavnih planova u nas, što upućuje na objašnjenje druge hipoteze rada o nepostojanju dovoljne kvalitete strukovnog obrazovnog procesa zbog postojećeg načina financiranja. U skladu s nastavnim programima, Inspektorat prati potrebna količina financijskih sredstava, opreme i broja radionica u pojedinim obrazovnim ustanovama na svim razinama obrazovanja, praćena je od strane inspektorata, koji ujedno predstavlja i državno tijelo odgovorno za održavanje obrazovnog standarda austrijskih škola.

3.3. Primjer dobre prakse: Irska i Danska

Strukovne škole trebale bi, kao što je to u drugim razvijenim zemljama, biti temelj obnove poduzetništva u Republici Hrvatskoj, ali i snaga koja, ukoliko se podrži drugim mjerama, može bitno utjecati i na demografske trendove. Razvoj pristupa osiguravanja kvalitete na području strukovnog obrazovanja u Irskoj i Danskoj, ukazuje na samo neke od primjera sustava strukovnog obrazovanja u svrhu poboljšanja kvalitete na nacionalnoj razini.

[23] OECD, Thematic Review of the Translation from Initial Education to Working Life: Hungary. OECD, Paris, 1999., str. 14-15.
[24] OECD, Thematic Review of National Policy for Education: Slovenia. OECD, Paris, 1999.

Što se tiče primarnog obrazovanja djeca ne moraju pohađati školu do dobi od šest godina, međutim, mogu početi pohađati nastavu u rujnu nakon četvrtog rođendana. Irski kurikulum osnovne škole je usmjeren na djecu. Škole su općenito su u privatnom vlasništvu vjerskih zajednica (ili upravnih odbora), ali su financirane od strane države.[25]

Na drugoj se razini obrazovanja osiguravaju različite vrste post-primarnih škola, dok se visokoškolsko obrazovanje sastoji se od trogodišnjeg junior ciklusa, nakon čega slijedi dvogodišnji ili trogodišnji viši ciklus, ovisno o tome hoće li se izborna godina tranzicije poduzeti nakon provjere certifikata. Studenti obično počinju juniorski ciklus u dobi od dvanaest godina. Certifikat se polaže nakon tri godine. U prijelaznoj godini slijedi ispit prethodne razine, no bez postojanja onih formalnog sadržaja, a učenicima je omogućeno i stjecanje radnog iskustva. Tijekom posljednje dvije godine u višem ciklusu, učenici polažu jedan od tri programa, od kojih svaki vodi na državni ispit, čime se stječe osnovni certifikat, ili certifikat stručnog programa.[26]

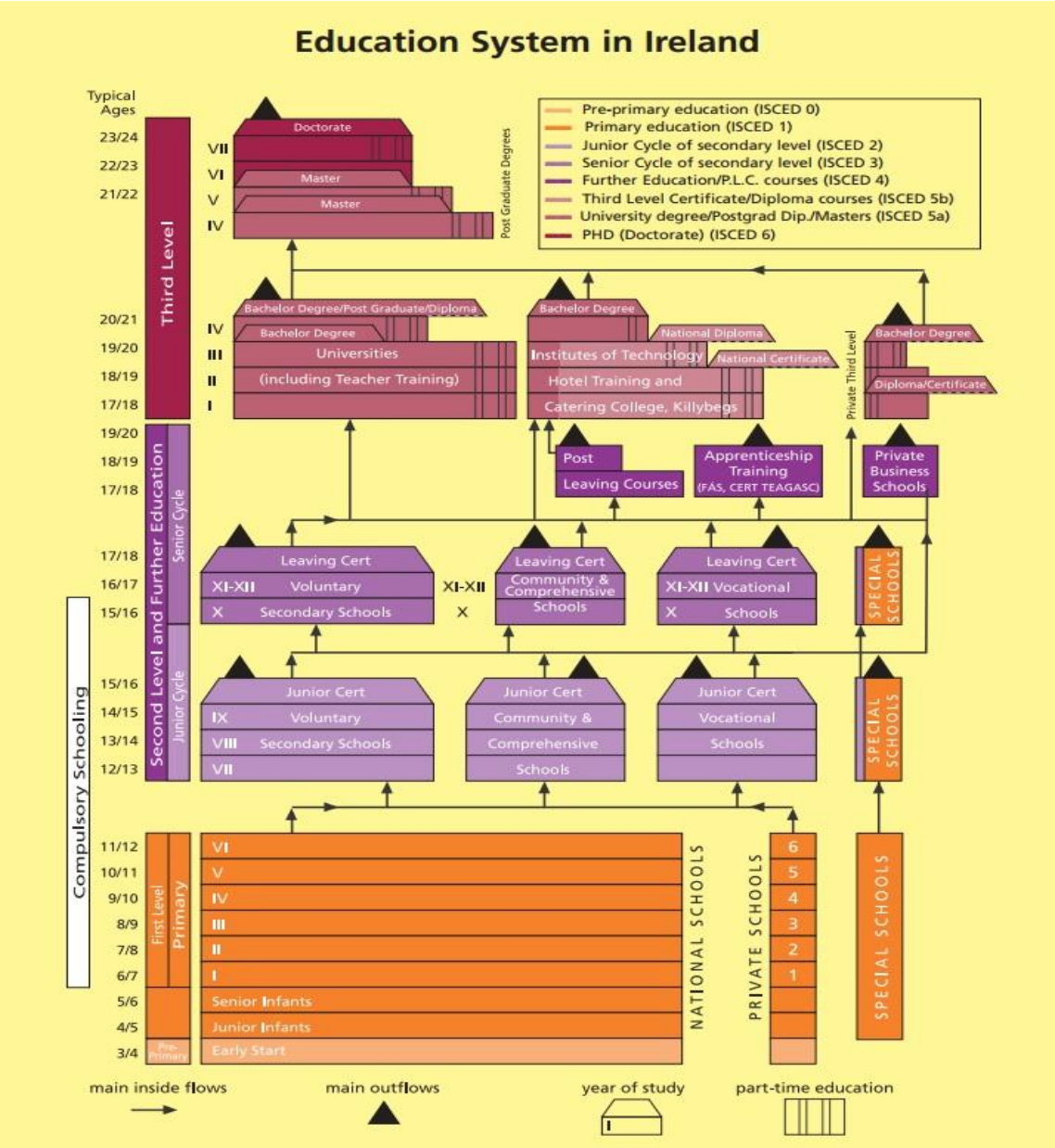
Obrazovanje treće razine sastoji se od niza sektora koje čine sustavi sveučilišta, tehnološkog sektora i škola, što naravno, financira država. Osim toga, postoji i niz neovisnih privatnih učilišta. Postoje sveučilišta koja su autonomna i samoupravna. Oni nude programe na magistarskim, magisterijskim i doktorskim studijima. Tehnološki sektor uključuje institute tehnologije koji pružaju programe obrazovanja i osposobljavanja u područjima kao što su poslovanje, znanost, inženjering, lingvistika i glazba. Odjel za obrazovanje i vještine u cijelosti je odgovoran za spomenuti sektor.[27]

Visoka škola specijalizirana je za osposobljavanje za učitelje prvog stupnja. Oni nude trogodišnji stupanj obrazovanja i poslijediplomski studij. Obuka nastavnika druge razine obično uključuje završetak osnovnog stupnja u sveučilišnoj ili drugoj trećoj razini, nakon čega slijedi višegodišnje obrazovanje za višu diplomu. Pored toga, postoje i koledži obrazovanja specijalizirani za osposobljavanje nastavnika ekonomije, učitelja religije i tjelesnog odgoja.

[25] Dostupno na URL: http://www.citizensinformation.ie/en/education/the_irish_education_system/overview_of_the_irish_education_system.html [17.02.2018.]
[26] Ibid.
[27] Ibid.

Daljnje obrazovanje obuhvaća obrazovanje i osposobljavanje koje se odvija nakon drugog stupnja školovanja, ali koja nije dio sustava treće razine. To uključuje programe kao što su tečajevi. Shema mogućnosti stručnog osposobljavanja je obrazovanje nezaposlenih osoba s drugom mogućnošću) obuhvaća drugu pismenost i osnovno obrazovanje te samofinanciranje večernjih programa u školama druge razine za odrasle.[28]

Slika 2. Obrazovni sustav u Irskoj

Izvor:

http://www.citizensinformation.ie/en/education/the_irish_education_system/overview_of_the_irish_education_system.html [17.02.2018.]

[28] Ibid.

Naime, obrazovanje u Irskoj obvezno je od 6. do 16. godine. Oni koji ga završe u 16. godini najčešće odlaze na praksu i završavaju neko od obrtničkih zanimanja. Irska ima dugu tradiciju obrazovanja, a obrazovni sustav gradi se i unaprjeđuje u skladu s ekonomskim, socijalnim, kulturalnim i osobnim potrebama. Upravo je ideja partnerstava između nadležnih institucija i učenika kao i naglasak na njihov osobni razvoj i razvoj zajednice, ono što njihov sustav strukovnog obrazovanja čini posebnim. Temeljni cilj je osigurati vrednovanje naučenih i stečenih iskustava i vještina i to na način da im isto omogući i pristup sustavu visokoga obrazovanja ili stjecanje strukovnih kvalifikacija.

Poznato je kako je praksa odnosno naukovanje priznato sredstvo kojim se učenici obučavaju kako bi postali obrtnici. U Irskoj je početkom sedamdesetih godina osnovan novi sustav naukovanja te pripravništva u građevinarstvu i drugim industrijskim zanatima. Razdoblje osposobljavanja smanjeno je na četiri godine. Ministar za rad je 1991. godine uveo novi sustav "na temelju standarda" naukovanja. Sustavom upravlja Agencija za osposobljavanje i zapošljavanje uz potporu Vijeća za nacionalno naukovanje, predstavnika socijalnih partnera te Odjela za obrazovanje i znanost. Naukovanje najčešće traje četiri godine, a nakon uspješnog završetka naučnik prima certifikat nacionalnog obrta. Kurikulumi za naukovanje temelje se na jedinstvenim unaprijed određenim standardima koji su dogovoreni s industrijskim sektorom, a napisali su ih različiti stručnjaci nominirani od strane poslodavaca, sindikata, te Odjela za obrazovanje i znanost.

Što se financiranja tiče glavnu ulogu ima vlada, poslodavci, ali i učenici. Naučnici su zaposlenici tvrtki s kojima imaju potpisan ugovor te dobivaju plaću koja varira prema godini naukovanja. U fazi osposobljavanja na poslu, poslodavac snosi i sve druge troškove. Tijekom razdoblja obuke i obrazovanja, država, putem Agencije za osposobljavanje i zapošljavanje plaća naknadu za naučnike, koja je jednaka njihovoj plaći. Troškovi obuke za naukovanje financiraju se preko Nacionalnog fond za obuku. Ukupni javni izdaci u sustavu naukovanja u prošle su se godine kretali oko 159 milijuna eura, od čega 131 milijun eura otpada na Agenciju za osposobljavanje i zapošljavanje, a 28 milijuna eura na obrazovni sustav.

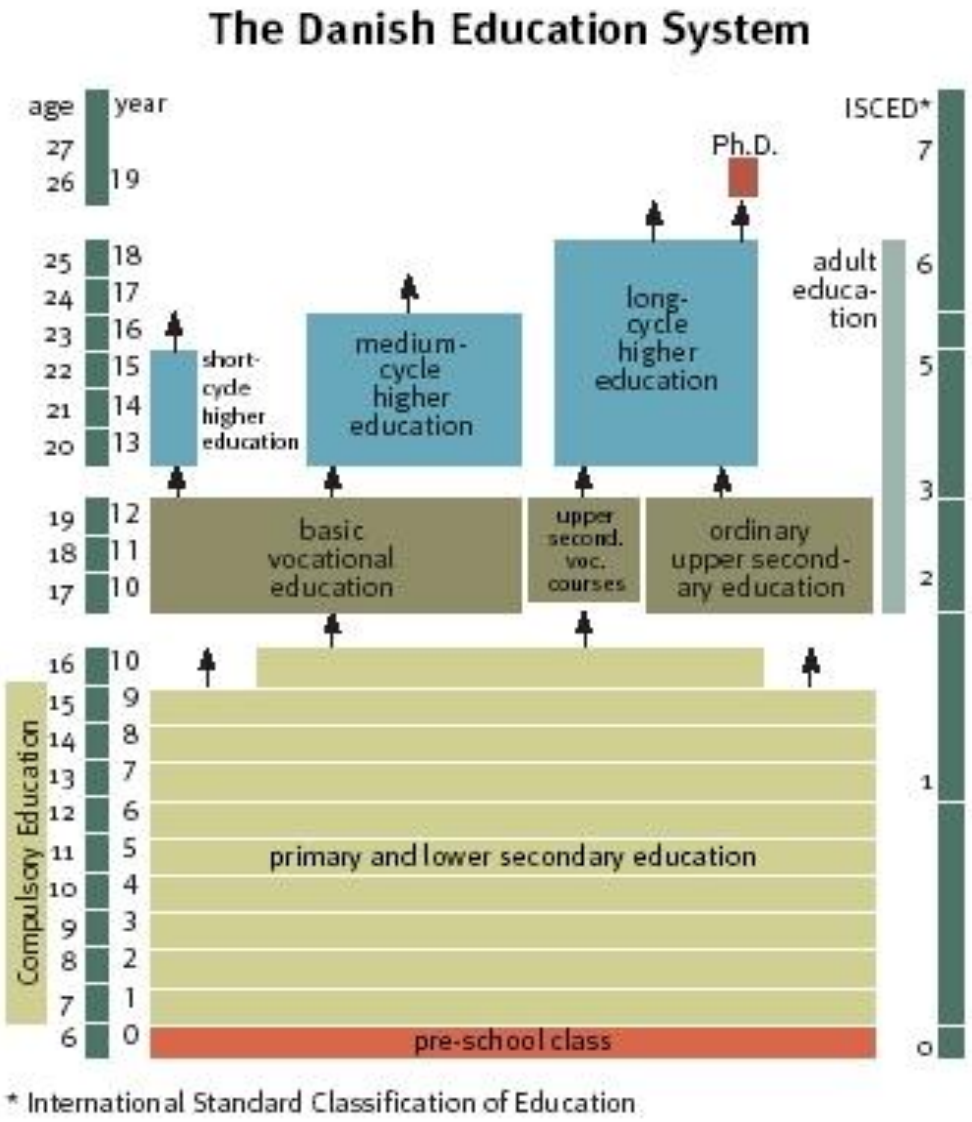
Nadalje, obuka i trening uključuje poslodavce i Agenciju za osposobljavanje i zapošljavanje koji rade zajedno u dualnom sustavu koji vodi do kvalifikacije. Sadržaj treninga i profesionalnih standarda temelje se na konzultacijama poslodavca. Vježbenici imaju svog mentora koji nadgleda obuku prema dogovorenom planu. Treninzi se razlikuju u trajanju od 6 do 24 mjeseca. Prošle je godine oko 1.400 osoba završilo obučavanje, međutim, ove se godine ta brojka povećava s više od 2.000 polaznika.[29]

U zadnjih nekoliko godina irski je obrazovni sustav doživio veliku institucionalnu reformu koja može poslužiti također kao primjer dobre prakse kako poboljšati organiziranost i upravljanje te nadzor obrazovanja. Irsko nacionalno tijelo za obrazovanje i zapošljavanje[30] razriješeno je te su oformljene posve nove strukture. Organizacija koju je osnovalo Ministarstvo obrazovanja i vještina, odgovorna je za financiranje, planiranje i koordiniranje programa obrazovanja, a konačan cilj joj je kroz koordiniranje daljnjeg obrazovanja i usavršavanja učiniti obrazovni sustav prohodnijim i usklađenim s potrebama tržišta rada. U irskoj obrazovnoj strategiji važno je istaknuti ideju o važnosti razvoja vještina koje vode smanjenju nezaposlenosti, proaktivnosti, socijalnoj inkluziji, ali i mobilnosti. Tako je još početkom ovog stoljeća, s ciljem da se prikupe svi podaci o potražnji vještina na irskom tržištu rada, osnovana Nacionalna baza podataka o vještinama[31] zamišljena kao platforma za analize i predviđanja kretanja tržišta rada.

Uz Irsku, neizostavno je spomenuti i državu Dansku koju također treba uzeti kao primjer dobre prakse europskih zemalja u području strukovnog obrazovanja. Iako se po broju stanovnika i teritorijalnoj površini značajno ne razlikuje puno od Republike Hrvatske, ova je zemlja prepoznatljiva po visokom životnom standardom, razvijenom gospodarstvu i jednakim pravima svih građana na socijalnu sigurnost. Naime, na području razvoja kvalitete sustava obrazovanja značajna je neovisna vladina agencija *The Danish Evaluation Institute (EVA)* koja pokriva cjelokupnu obrazovnu vertikalu od predškolskoga sustava do obrazovanja odraslih. Institut se financira iz vlastitog fonda na temelju vlastitog zakonskog akta što im uvelike omogućava samostalno donošenje odluka, godišnjeg plana aktivnosti i pripremanje raznovrsnih projekata.

[29] Dostupno na URL: http://www.cedefop.europa.eu/files/5145_en.pdf
[30] FAS – Irish National Education and Employment Authority
[31] NSD – The National Skills Database

Slika 3. Obrazovni sustav u Danskoj

Izvor: http://www.netpublikationer.dk/um/8870/html/entire_publication.htm [17.02.2018.]

Kao i kod nas, strukovno obrazovanje u Danskoj sastoji se iz teorijskog i praktičnog dijela, međutim, razlike su ipak velike. Učenici provode dva do tri tjedna u školi, a nakon toga dva do tri tjedna u poduzećima s kojima su sklopili ugovore o naukovanju. Takav ciklus izmjenjuje se u trajanju tri do tri i pol godine, ovisno o zanimanju. Po izlasku iz srednje škole učenike odmah čeka radno mjesto, ili pak novčana potpora države, ukoliko bih se isti odluče za daljnje školovanje. Znači, za nastavak obrazovanja svi mladi dobivaju novčani poticaj.

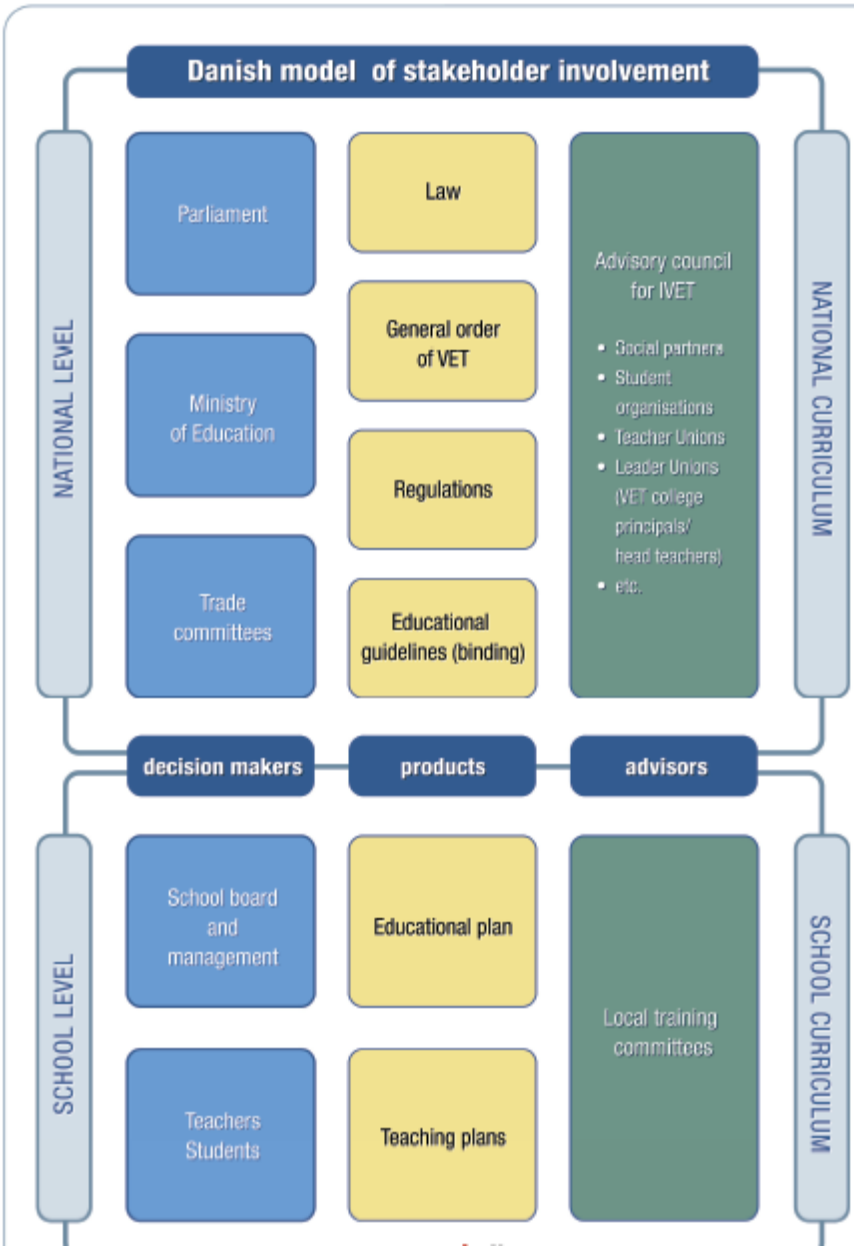
Opći je cilj danskog obrazovnog sustava je što je više moguće kvalificirati obrazovanje, a nastojanja su usmjerena i na postizanje veće konkurentnosti u okviru obrazovanja odraslih i stalnog usavršavanja. Važan element u postizanju toga cilja je osnivanje danske institucije za ocjenjivanje, nezavisne institucije pod njihovim ministarstvom obrazovanja, a čiji je zadatak praćenje i vrednovanje svih obrazovnih područja osim takozvanih besplatnih osnovnih škola.

Govoreći o kontroli i raspodjeli vlasti u obrazovnom sektoru ističu se država, županije i lokalne vlasti, ovisno o vrsti obrazovanja, a posebno područje primarne i niže srednje škole karakterizira visok stupanj decentralizacije. Ministarstvo prosvjete, koje između ostalog odgovara za cjelokupnu kontrolu tečajeva i institucija, uključujući utvrđivanje svrhe, opsega i nastavnog plana svakog odgojno-obrazovnog procesa, obuhvaća tri tijela, a to su Nacionalno obrazovno tijelo koje rješava probleme obrazovnih i pravnih poslova na svim razinama obrazovnog sustava, zatim Nacionalno tijelo za institucionalne poslove koje rješava poslove financijske kontrole, subvencija i općih institucionalnih poslova te Agencija za državnu potporu i zajam koja upravlja individualnom obrazovnom subvencijom koju pruža država.

Strukovno obrazovanje u Danskoj je organizirano prema dualnom sustavu što znači da socijalni partneri igraju ključnu ulogu u odnosu na sadržaj i organizaciju spomenute vrste obrazovanja. Štoviše, danski sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja karakterizira visoka razina angažmana sudionika, gdje osim socijalnih partnera, sudjeluju i stručnjaci, nastavnici te učenici te imaju podijeljene odgovornosti. Ovaj se sustav centraliziran u smislu pružanja nacionalno priznate kvalifikacije te do određene mjere i decentraliziran budući da su pružatelji usluga strukovnog obrazovanja i osposobljavanja autonomni u pogledu prilagodbe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja lokalnih potreba i zahtjeva.

Na slici 4 prikazan je danski model uključivanja sudionika. Naime, vlada propisuje sveukupni okvir za provođenje sustava koji provodi Ministarstvo za djecu i obrazovanje. Ministarstvo te ima ukupnu parlamentarnu, financijsku i zakonsku odgovornost postavljajući sveukupne ciljeve za strukovne programe i pružanje zakonodavnog okvira unutar kojeg sudionici, socijalni partneri, fakulteti i poduzeća mogu prilagoditi nastavne planove i programe i metodologije potrebama tržišta rada te učenicima.

Slika 4. Danski model uključenih sudionika

Izvor: http://www.cedefop.europa.eu/files/4112_en.pdf [17.02.2018.]

Socijalni partneri imaju institucionalnu ulogu na svim razinama sustava. Nacionalno savjetodavno vijeće za strukovno srednjoškolsko obrazovanje i osposobljavanje savjetuje Ministarstvo djece i obrazovanja o glavnim pitanjima koja se tiču sustava na lokalnoj razini. Njihova najvažnija uloga je osigurati usklađenost sa strukovnim obrazovanjem i potrebama tržišta rada. Nadalje, savjetodavno vijeće prati razvoj događaja u društvu i ističe trendove relevantne za strukovno obrazovanje. Također, daje preporuke ministarstvu vezane za uspostavu novih strukovnih programa ili ukidanje postojećih. Lokalni odbori za obuku povezan

je sa svakim strukovnom školom te osigurava njihov bliski kontakt između s lokalnom zajednicom, poboljšavajući odaziv na lokalne potrebe tržišta rada. Oni pomažu i savjetuju nacionalne trgovačke odbore pri odabiru lokalnih poduzeća kao kvalificiranih ustanova za obuku i posredujući između naučnika i poduzeća.

U osnovnoj i nižoj srednjoj školi upravljaju lokalne vlasti, pri čemu Ministarstvo obrazovanja utvrđuje ciljeve, ključna područja znanja i vještine, nastavni plan i program srednjoškolskog odgoja i nastavne planove i slično. Lokalne vlasti su odgovorne za financijsko upravljanje i nadzor lokalnih škola. Sve strane uključene u škole smatraju roditeljski utjecaj neophodan za dobit pojedinog učenika posebno osnovnog obrazovanja i osnovnih škola. Nadalje, školski odbor nadzire aktivnosti škole, uspostavlja načela za vođenje škole u cjelini i odobrava proračun i školska pravila.

Što se tiče običnih srednjih škola, za njihovo je vođenje odgovorna županija, dok je Ministarstvo obrazovanja odgovorno za nadzor sadržaja obrazovanja i provedbu završnih ispita. U domeni visokog obrazovanja, osnivaju se nastavni planovi i programa za svako obrazovanje utvrđenih od strane Ministarstva obrazovanja ili Ministarstva znanosti, tehnologije i inovacije, a koji su odgovorni i za dugogodišnje programe visokog obrazovanja.

Iako je trenutno u Republici Hrvatskoj gotovo nemoguće zaposliti se i sa fakultetskom diplomom, a kamoli sa strukovnom školom, u ovoj skandinavskoj zemlji to nije slučaj. Može se slobodno reći kako su u Danskoj strukovna zanimanja na cijeni. Školstvo u Danskoj koncipirano je na nešto drukčiji način u odnosu na Republiku Hrvatsku. Nakon osnovne škole moguće je upisati program u trajanju od dvije do četiri godine. Učenici imaju širok izbor programa, od kojih su neki akademski orijentirani, poput gimnazija, a ostali su više orijentirani na praksu i trening učenika. Ovisno o usmjerenju koje učenik želi te o tome čime se u životu želi baviti, postoje različite razine pohađanja škole. Postoje i tzv. strukovni fakulteti koje učenici mogu pohađati nakon što završe 9. i 10. razred, što je najčešći odabir umjetnika, dizajnera, kuhara, konobara, pekara, mesara i slično.

Kvalificirano obrazovanje za osobe starije od 16 do 19 godina obuhvaća srednjoškolsko srednje obrazovanje na kojemu je sudjeluje godišnje oko 53%, na stručnom osposobljavanju javlja ih se otprilike 41%, dok njih amo 6% uopće ne započinje ovakvu kvalifikaciju obrazovanja. Redovna gimnazija smatra se trogodišnjom pripremnom i općom školom.

Slično obrazovanje može se dobiti na dvogodišnjem srednjoškolskom tečaju, koji se može uzeti kao pojedinačni predmeti i privatnom studijom. Obje srednje škole završavaju završnim ispitom koji se u većini predmeta može poduzeti na razini A, B ili C, pri čemu je A najviši.

Od 1999. godine strukovno obrazovanje u Danskoj prolazi kroz proces promjene, pri čemu je praksa smanjena na 10-60 tjedana. Osnovni tečajevi uključuju tehnologiju i komunikaciju, izgradnju i graditeljstvo, obrt i strojarstvo, poljoprivredu, hotelijerstvo, ugostiteljstvo, prijevoz, usluge i maloprodaja. Nakon osnovnog tečaja praksa se nastavlja u više specijaliziranih tečajeva kombinacijom formalne nastave i praktičnog rada.

Što se same nastave tiče, svaki učenik ima svoje prijenosno računalo, svi su povezani sa stranicom škole gdje se uspoređuju primjeri koje profesori koriste u radu. Na toj su stranici i sve smjernice koje profesori daju učenicima. Budući da je većina nastavnog materijala dostupna na laptopima, učenici nemaju bilježnice. Pristup na nastavi je također različit jer profesori tijekom nastavnog sata aktivno usmjeravaju, pojašnjavaju, organiziraju. Učenici nisu opterećeni gomilom gradiva te ih se, umjesto učenja napamet, potiče na aktivno razmišljanje. Dakle, težište je na praktičnim znanjima i na istraživačkom radu.

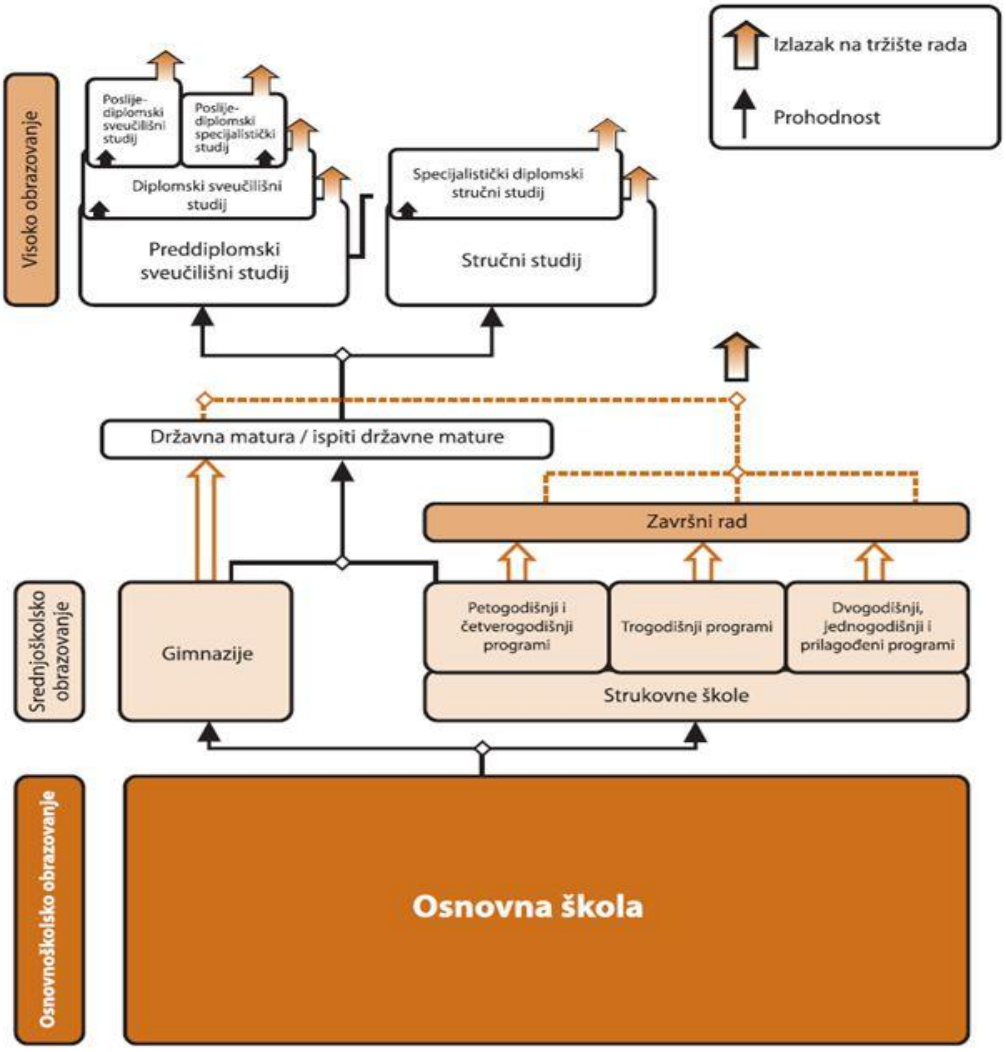
Ono što možemo naučiti iz irskog i danskog iskustva jest da ulaganje u obrazovanje treba biti prioritet. Obje su zemlje uložile određen postotak financijskih sredstava u obrazovanje, a koja su dobivena iz europskih socijalnih fondova. U njihovom se primjeru navedeno pokazalo kao odličan potez koji je rezultirao podizanjem kvalitete radne snage, a time i gospodarskim rastom. Bez obzira na spomenuto, reforme njihovih obrazovnih sustava ne prestaju te se i dalje sustavno radi na njihovom poboljšanju.

4. STRUKOVNO OBRAZOVANJE U RH

Sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj sastoji se od predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja, srednjeg obrazovanja, visokog obrazovanja i cjeloživotnog učenja odnosno obrazovanja odraslih. Cjeloviti odgojno-obrazovni sustav stalno se osuvremenjuje kako bi se poboljšala njegova horizontalna i vertikalna prohodnost te kako bi se svi građani poticali na cjeloživotno učenje.

Sljedeća slika prikazuje odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj prema razinama obrazovanja, dužini trajanja, načinu završetka obrazovanja, kao i mogućnosti zapošljavanja ili nastavka daljnjeg školovanja.

Slika 5. Odgojno obrazovni sustav u RH

Izvor: http://skole.hr/obrazovni_sustav_hrvatske [17.02.2018.]

Važnu ulogu u Republici Hrvatskoj svakako ima strukovno obrazovanje i osposobljavanje. Jedna od uloga je priprema za ulazak na tržište rada, dok se druga odnosi na mogućnost nastavka obrazovanja u tercijarnom obrazovanju, prvenstveno kroz četverogodišnje strukovne programe. Nadležno tijelo za strukovno obrazovanje je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, uz podršku Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Spomenuta agencija odgovorna je za profesionalni razvoj strukovnih nastavnika, natjecanja, osiguravanje kvalitete te razvoj strukovnih kurikuluma.

Tablica 3. Strukovni programi u RH

Vrste strukovnog obrazovanja u RH	**Kombinirani programi ili naukovanje**	**Razdoblja osposobljavanja kod poslodavca**	**Provodi u se školi**
Trogodišnji programi obrazovanja za vezane obrte (UTR se provodi kroz praktičnu nastavu i vježbe kod licenciranog obrtnika i /ili pravne osobe i u školskim radionicama)	X		X
Trogodišnji industrijski i srodni programi obrazovanja (UTR se provodi kroz praktičnu nastavu i vježbe u školskim radionicama, kod poslodavaca i u školskim laboratorijima te kroz stručnu praksu koja se obavlja kod poslodavca (uključena u većinu programa)		X	X
Četverogodišnji strukovni programi obrazovanja (UTR se provodi kroz praktičnu nastavu i vježbe u školskim radionicama i laboratorijima te kroz stručnu praksu koja se obavlja kod poslodavca (uključena u većinu programa)		X	X
Petogodišnji strukovni program obrazovanja – medicinska sestra opće njege/medicinski tehničar opće njege (UTR se provodi kroz vježbe u školskim praktikumima, laboratorijima i vježbe na klinikama).		X	X

Izvor: http://www.asoo.hr/UserDocsImages/Program%20SOO_HR.pdf [17.02.2018.]

Kada se radi o redovnom strukovnom obrazovanju važno je reći da se javno financirana i besplatno je. Po završetku osnovnoškolskog obrazovanja, učenici započinju strukovno obrazovanje. Govoreći o strukovnim programima, treba istaknuti kako se kroz iste kombiniraju stručne i opće kompetencije i učenje koje se temelji na radu, dok njihovo trajanje varira u odnosu na to o kojem se strukovnom programu radi. O prijelazu učenika s programa niže razine u više odlučuje škola.

Strukovni programi koji se većinom izvode u školama u trajanju od četiri godine osiguravaju učenje temeljeno na radu, vode kvalifikacijskim razinama. Oni pružaju mogućnost upisa u visoko obrazovanje uspješnim polaganjem ispita državne mature, a za spomenuto se odlučuje većina učenika. Nadalje, trogodišnje strukovne programe omogućen je pristup tržištu rada i stjecanju kvalifikacijama. Najčešće se provode kroz naukovanje uz važan udio učenja temeljenog na radu u tvrtkama. Od 2014. godine iz ovih je programa moguće upisati opcionalni jednogodišnji do dvogodišnji prijelazni program čiji uspješan završetak osigurava pravo pristupa ispitima državne mature kako bi bilo moguće pristupiti visokom obrazovanju.

Na razini visokog obrazovanja strukovno se obrazovanje provodi na veleučilištima, u obliku kratkih stručnih studija te preddiplomskih stručnih studija usmjerenih na primijenjene znanosti. Učenje po ovim programima uglavnom uključuje veliko praktično radno iskustvo.

Što se tiče obrazovanja i osposobljavanja odraslih treba naglasiti kako pokriva širok spektar mogućnosti, koji je najčešće u obliku kratkih programa usavršavanja ili prekvalificiranja. U ponudi su još i tečajevi za stjecanje jednostavnih ili složenih vještina do cjelovitog formalnoga srednjoškolskog obrazovanja i osposobljavanja.

Već nekoliko desetljeća ono postoji u Republici Hrvatskoj u različitim oblicima. U prošlosti kada je Hrvatska činila dio Austrougarskog Carstva, ali i u vrijeme Jugoslavije, ovaj oblik obrazovanja očitovao se kroz radni odnos naučnika i poslodavaca, a u školi su teoretski sadržaji bili tek minimalni. U tadašnjoj Jugoslaviji, nakon II. svjetskog rata, strukovno obrazovanje dobiva veliki zamah što dokazuje osnivanje industrijskih, tehničkih, ekonomskih, medicinskih i drugih škola. Uz različite promjene i reforme u organizacijskom i programskom smislu, ove su se vrste škola održale do danas.[32]

[32] Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo prosvjete i športa, Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće, Zagreb, 2002.

Dakle, temelj strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj čine programi za tehničke škole u različitim stručnim područjima, programi za stručne škole iz područja ekonomije, trgovine, ugostiteljstva, turizma, zdravstva i drugih, koji traju četiri godine te programi za zanimanja u trogodišnjem trajanju. U četverogodišnjim programima osnova je obrazovanja uglavnom školsko obrazovanje, u teoretskoj i praktičnoj nastavi. Međutim, u programima koji traju tri godine razlikuju se školski način obrazovanja, gdje je teorija zastupljena sa 60% a praksa s 40% te dvojni sustav obrazovanja u kojemu se odnos teoretske nastave i prakse može prikazati kao 1:2. [33]

Što se praktične nastave tiče, može se reći kako se ista ostvaruje najvećim dijelom u obrtničkim radionicama, a manjim dijelom u onim školskim. Sve četverogodišnje škole imaju maturu ili završni ispit koja uz određene uvjete omogućuje upis na fakultete. Programi trogodišnjih škola najčešće su orijentirani na tržište rada. Njihovim završavanjem stječe se srednja stručna kvalifikacija, dok su mogućnosti nastavka obrazovanja ograničene.

Iz svega navedenog se može reći kako je integracija rada i učenja u sustavu je hrvatskog strukovnog školstva zanemarena. Iznimka je dvojni sustav obrazovanja u kojem je Hrvatska obrtnička komora preuzela ulogu partnera u obrazovnom procesu za potrebe obrtništva. Socijalno partnerstvo na državnoj i na lokalnoj razini danas je zanemarivo u strukovnom školstvu, iako bi ono upravo tu trebalo imati najvažniju ulogu.[34]

4.1. Obilježja strukovnog obrazovanja

U Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (NN 152/14, 07/17) stoji kako su ciljevi odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, u školskim ustanovama, pa tako i u strukovnim školama, su:

- osigurati sustavan način poučavanja učenika, poticati i unapređivati njihov intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni razvoj u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima,
- razvijati učenicima svijest o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta,
- odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu,

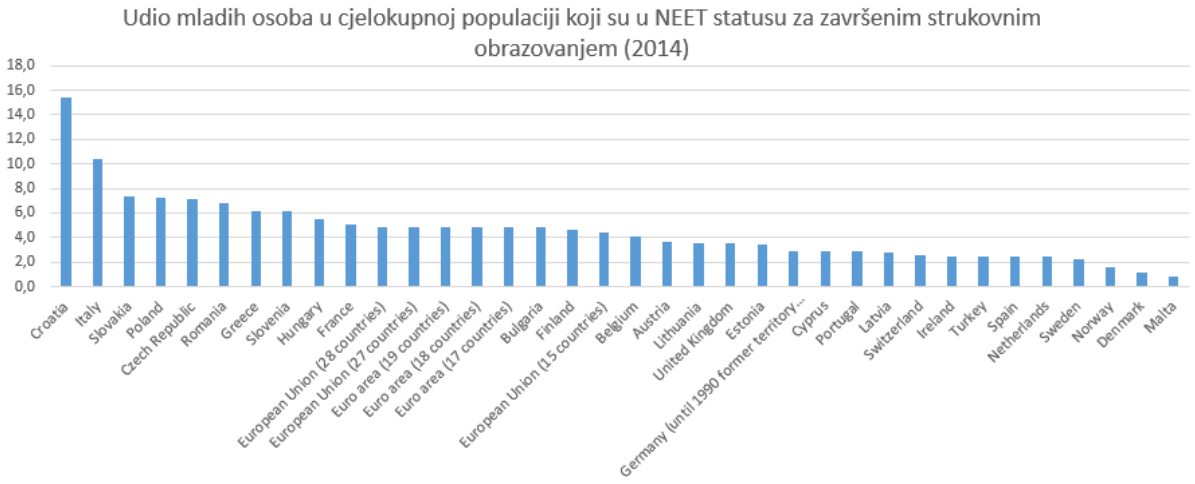
[33] Ibid.
[34] Ibid.

za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva,

- osigurati učenicima stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima tržišnog gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i znanstvenih spoznaja i dostignuća,
- osposobiti učenike za cjeloživotno učenje.

Prema Zakonu o strukovnom obrazovanju (NN 30/09, 24/10, 22/13) cilj strukovnog obrazovanja je omogućiti polaznicima stjecanje temeljnih i strukovnih kompetencija za dobivanje kvalifikacija potrebnih tržištu rada, za daljnje obrazovanje te cjeloživotno učenje, a u funkciji osobnog razvoja te gospodarskog i općeg razvoja društva. Da je Republika Hrvatska najlošija u Europskoj uniji po zapošljavanju mladih koji imaju završeno strukovno obrazovanje govore i podaci Eurostata, u kojima spomenutu skupinu čini 166.270 mladih do 29 godina, a od čega je čak 70% njih završilo strukovno obrazovanje, nakon kojeg nisu upisali fakultet, pronašli posao niti su prijavljeni na burzu, čime se potvrđuje posljednja radna hipoteza o nedovoljnoj usklađenosti strukovnog obrazovanja s potrebama tržišta rada.

Slika 6. Nezaposleni mladi sa završenim strukovnim obrazovanjem (2014)

Izvor: http://www.ec.europa.eu/eurostat/

Zbog ovakvih poražavajućih brojki potrebno je učenicima srednjih strukovnih škola olakšati izlazak na tržište rada. Vrlo je važno urediti uvjete rada te isplatu primjerene naknade, s posebnim naglaskom na razvoj sustava stručne prakse kroz suradnju države, poslodavaca i sindikata.

Zatim, potreban je razvoj adekvatne infrastrukture za izvedbu stručne prakse u suradnji obrazovnih ustanova i poslodavaca te uređenje pedagoško-socijalnog sustava osposobljavanja i podrške samim pružateljima stručne prakse. Cilj spomenutog pristupa trebalo bi biti adekvatno vrednovanje ishoda učenja i osiguravanje primjerene razine radničkih prava učenika, kako bi se stalo na kraj zloupotrebi mladih tijekom stručne prakse.

Isto tako, „metodika nastave se već desetljećima ne mijenja u kojoj je dominantna predavačka metoda kada učenici moraju pamtiti veći broj često nepotrebnih podataka koje se ne povezuju i ne organiziraju u operativna znanja, a veza s praksom se zanemaruje. Što se tiče samih vještina, ponekad su na samom rubu interesa čak i u stručnim školama. Praktična se nastava često izvodi u obliku vježbi ili demonstracija nastavnika, a ne kao stvarna praktična naobrazba učenika. Razlozi za to su vrlo često u neadekvatno opremljenim školskim radioničkim prostorima i nedovoljno osposobljenim nastavnicima odnosno stručnim učiteljima. Mjesta za obrazovanje u programima stručnih škola su neadekvatna, a veza između školovanja i stvarnog života, prakse i poslova koji će se obavljati po završetku škole najčešće se ne ostvaruje.“[35]

4.2. Pojam i vrednovanje kvalitete

Od kad postoji škola, postoji i mjerenje odgojno obrazovnog rada i obrazovanja. S ekonomskog aspekta, kvaliteta se najčešće definira kao „obujam i oblik uporabne vrijednosti proizvoda ili usluga i samim tim i mjera koja pokazuje do koje razina taj proizvod ili usluga zadovoljava određene zahtjeve korisnika. To je stupanj u kojem skup svojstvenih značajki ispunjava zahtjeve korisnika.“[36]

Nedostatak jedinstvenog pogleda na to što je kvaliteta, predstavlja osnovni problem. Kvalitetno strukovno obrazovanje je ono koje dovodi do kvalifikacije priznate na tržištu rada. Kvaliteta strukovnog obrazovanja se na određen način prebacuje na proces obrazovanja i na vrednovanje kompetencija stečenih u tom procesu. Kako bi se unaprijedila kvaliteta odgojno-obrazovne djelatnosti, u školskim ustanovama se provodi vanjsko vrednovanje i samovrednovanje, a odnosi se na „provođenje nacionalnih ispita te mjerenje stupnja kvalitete svih sastavnica nacionalnog kurikuluma. Naime, godišnji plan i način provedbe vanjskog vrednovanja školskih ustanova, na prijedlog Vijeća za nacionalni kurikulum donosi ministar,

[35] Ibid., str. 49.
[36] Perin, V., Kvaliteta srednjoškolskog strukovnog obrazovanja – mjerenje kvalitete, Acta Iadertina, 9, 2012, str. 26.

dok vanjsko vrednovanje provodi Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Isto tako, škole su obvezne koristiti rezultate nacionalnih ispita i sve druge pokazatelje uspješnosti odgojno-obrazovnog rada za analizu i samovrednovanje, kako bi se dugoročno unaprijedila kvaliteta rada škole.“[37]

Slika 7. Osiguranje kvalitete obrazovanja

Izvor: Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN 124/14)

Zakonski je određeno kako sve ustanove za strukovno obrazovanje trebaju izraditi godišnje izvješće o samovrednovanju i poslati ga Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO). Ustanove za strukovno obrazovanje su stoga u mogućnosti izmjeriti svoje rezultate dobivene kroz proces samovrednovanja i usporediti ih s nacionalnim indikatorima. [38] Nadalje, korisne informacije za razvoj nacionalne baze podataka osigurane su putem samovrednovanja i vanjskog praćenja koje sadržavaju „kvantitativne i mjerljive ključne pokazatelje uspješnosti kao i referentna mjerila koja ukazuju na najbolje primjere prakse. Spomenuti primjeri uključuju:

- nacionalnu stopu završavanja upisanih polaznika,
- napredovanje polaznika kroz obrazovanje i postignuća polaznika,
- ulaganje u stručno usavršavanje,
- stopu nezaposlenosti za različite skupine,
- učestalost socijalno ugroženih skupina,
- sastav i obilježja polaznika te korištenje vještina na radnome mjestu.“ [39]

[37] Čl. 88. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, NN 152/14, 07/17
[38] Čl. 12. st.4 Zakona o strukovnom obrazovanju, NN 30/09
[39] Hrvatski okvir osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, Izvješće projekta o testiranju samovrednovanja u ustanovama za strukovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj, RD Digital d.o.o., Zagreb, 2012., str. 17.

5. DECENTRALIZACIJA I FINANCIRANJE STRUKOVNOG OBRAZOVANJA

S teorijskog se aspekta može se reći kako „podjela javnih funkcija između širih i užih teritorijalnih jedinica i time povezano javnih prihoda kojima se one financiraju, kao i reguliranje financijskih odnosa među njima, imalo je i imat će sasvim sigurno u narednom razdoblju iznimno značenje u svakoj državi. Naime, model financiranja ovisi o složenosti državne strukture i njezina uređenja, međutim, stupanj centralizacije odnosno decentralizacije funkcija države također utječe na financijski sustav i oblikovanje financijskih odnosa između lokalnih jedinica i središnje vlasti u zemlji. Praksa je pokazala da danas teško mogu opstati modeli financiranja koji se temelje na centraliziranom sustavu prikupljanja i raspodjele sredstava.[40]

Drastični pad u financiranju sustava strukovnog obrazovanja od strane Svjetske banke i međunarodnih donatorskih agencija, najviše je do izražaja došao 80-tih godina prošlog stoljeća. Razlog je vjerojatno u tome što se smatralo kako sustav strukovnog obrazovanja zahtijeva visoka financijska sredstva, a istovremeno vanjska djelotvornost pojedinih institucija ne odgovara tako visokim investicijama. Naime, radi se o tome da spomenuti sustav ima veće jedinične troškove od ostalih oblika obrazovanja zbog potrebne infrastrukture, potrošnje i razmjerno malog broja učenika po pojedinom programu.[41]

Devedesetih godina prošlog stoljeća, univerzalno primarno obrazovanje postaje središnje pitanje koje zaokuplja međunarodnu zajednicu, zbog saznanja kako je sustav osposobljavanja vođen potražnjom uz privatnu potporu efikasniji od onog koji se temelji na ponudi javnog sektora institucija za osposobljavanje. Isticalo se kako se podrška sustavu strukovnog obrazovanja bolje „prepustiti pojedincima, poduzećima i institucijama za osposobljavanje iz privatnog sektora, uz minimum državnih intervencija.”[42]

[40] Jelčić, B., Financiranje lokalne samouprave. Zbornik radova Savjetovanja. Hrvatski institut za lokalnu samoupravu Osijek, 1999., str., 29.
[41] Fetsi, A. i Prina, M., The role of vocational education and training in transition economies: Lessons learned for Asian countries. 3rd China-ASEAN Forum on Social Development and Poverty Reduction, 2009.
[42] Joo, L., Development of TVET International Agency Policy from 1970. World Bank Institute, 2008., str. 5.

Kasnije, ulaskom u ovo stoljeće, sustav strukovnog obrazovanja ponovno dobiva pozornost međunarodne zajednice. Uslijed pojave potreba za novim vještinama te promjene na tržištu rada, kreće se prema novoj politici sustava strukovnog obrazovanja te restrukturiranju programa i sustava koje će u buduće odgovarati napretku u informacijama, komunikaciji i tehnologiji, a temeljit će se na globalizaciji, informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, spolnoj uključenosti te potrebi za održivim razvojem.

U Republici Hrvatskoj postoji 299 ustanova za strukovno obrazovanje koje u prosjeku imaju po 400 učenika, u prosječno 10 različitih programa obrazovanja, što je iznimno zahtjevno u kadrovskom, organizacijskom, ali i u financijskom smislu. Upravo zbog kadrovskih zahtjeva te zahtjeva za određenim standardom opremljenosti, strukovni su programi skupi, a ustanovama za strukovno obrazovanje potrebna je značajna podrška u prilagodbi i promjeni ponude programa.[43]

5.1. Temeljne odrednice

O podjeli odgovornosti između središnje, regionalne i lokalne vlasti te odgojno-obrazovne ustanove, ovisi i uspostava sustava kao i njegovo uspješno djelovanje, pri čemu svako djelovanje omogućuje ostvarivanje prava onih koji uče, te zadovoljavanje razvojnih potreba pojedinca i društva. Decentralizacija sustava pogodna je pri uspostavljanju i razvijanju novih oblika socijalnog partnerstva, a uz jačanje partnerstva povećava se odgovornost obrazovne ustanove za vlastiti razvoj te ostvarivanje prepoznatljivosti i kvalitete. Brojna iskustva pokazuju da decentraliziranost sustava može biti mjera njegove fleksibilnosti, odnosno udovoljavanja potrebama različitih skupina.

Decentralizacija obrazovnog sustava bila je prioritet u nekim zemljama u tranziciji, međutim razlika je bila u uspješnosti njezine provedbe. U Republici Hrvatskoj je provedena decentralizacija bila vrlo ograničena. Drugim riječima, uz nejasnu podjelu nadležnosti i odgovornosti, nedostatak šireg uvida u sustav i slab menedžment, rezultiralo je neostvarivanjem promjena i nedostatkom odgovornosti te nepostojanjem novih pristupa. Ukoliko se Republika Hrvatska usporedi s drugim zemljama, može se reći kako u njenom obrazovnom sustavu postoji strogo i hijerarhijsko rukovođenje, te neodgovarajuće upravljanje.[44]

[43] Dostupno na URL: https://mzo.hr/sites/default/files/links/program_razvoja_sustava_strukovnog_obrazovanja_i_osposobljavanja_2016-2020.pdf [17.07.2018.]

[44] OECD, Thematic Review of National Policies for Education: Croatia. Paris: OECD, Paris, 2001.

Nadalje, menadžment je centraliziran, a postoji i velika uključenost državnih vlasti. Bez obzira na činjenicu što se službeno zastupa decentralizacija i deregulacija, stavovi su nerijetko nejasni i nisu jasno označeni. Može se reći kako svaka škola mora izravno surađivati s ministarstvom po pitanju svih financijskih problema i upravljanja jer u protivnom, sustav ostaje centraliziran i do prave decentralizacije ne može doći. Uz navedeno, bilo bi dobro prilagoditi zakone o osnovnom i srednjem obrazovanju da se jasno utvrde decentralizacija financiranja i menedžmenta.

Da nisu u potpunosti definirane uloge raznih vlasti na nacionalnoj i regionalnoj razini govori i to da je Ministarstvo rada bilo je odgovorno za pitanja zapošljavanja vezana za obrazovanje međutim, provodi ih Hrvatski zavod za zapošljavanje. Isto tako, Ministarstvo obrta i malog i srednjeg poduzetništva bilo je odgovorno za praktično usavršavanje u strukovnom obrazovanju, dok Zavod za zapošljavanje omogućuje usavršavanje nezaposlenih osoba, a što upućuje na nedostatak usmjerenosti za cijeli sustav.[45]

Osim toga, u korištenoj se literaturi nailazi na podatak koji govori da „centralizacija moći hrvatske vlade i mikro-menedžment pružanja obrazovanja, sputava inicijativu i odgovornost obrazovnih sustava, dok s druge strane država nije u mogućnosti uvoditi promjene u sustave, a opsežna birokracija u obrazovnom sustavu izabrana je na temelju političke odanosti, a ne prema kriterijima profesionalne stručnosti.“[46]

5.2. Financiranje i dvojni sustav

Kao model obrazovanja, u Republici Hrvatskoj je godine 1993. uveden dvojni sustav obrazovanja učenika za strukovna zanimanja i to prema bavarskom uzoru. Za donošenje planova i programa za spomenutu vrstu obrazovanja zaslužno je Ministarstvo prosvjete i sporta te Ministarstvo gospodarstva. Propisan je dakle općeobrazovni dio programa te stručno - teorijski i praktični dio naukovanja.

Usporedi li se sa klasičnim sustavom obrazovanja za strukovna zanimanja, treba istaknuti jednu specifičnost kod ovog dvojnog sustava, a to je povećan fond sati za praktični dio naukovanja, koji iznosi 1060 sati praktične nastave, u odnosu na klasični model obrazovanja

[45] OECD, Thematic Review of National Policies for Education: Croatia, OECD, Paris, 2001.
[46] Berryman, S., Drabek, I., Mobilizing Croatia’s Human Capital to Support Innovation-Driven Growth. World Bank, Washington, 2002., str. 29.

od 560 sati. Također, nadležnosti pojedinih ministarstava utvrđene su zakonima što, nažalost, nije slučaj s financiranjem.[47]

Dvojni sustav obrazovanja, dakle, ujedinjuje teoretsku i praktičnu nastavu, analizu potreba tržišta rada, povezuje sustav obrazovanja i poduzeća, a ujedno je i uvjet za smanjenje stope nezaposlenosti. Uzmimo za primjer Njemačku u kojoj je jedan od glavnih razloga niske nezaposlenosti mladih upravo dualni sustav obrazovanja kojim je ujedinjena teoretska nastava i obavljanje prakse. Naime, oni učenici koji ne misle studirati, za vrijeme srednje škole pohađaju nastavu u pravilu dva ili tri dana u tjednu dok ostatak vremena provode u nekom poduzeću na praksi. Na taj su način odmah nakon završetka školovanja u potpunosti osposobljeni za rad, a često po završetku školovanja u istom poduzeću dobiju i posao.

Dok je njemački obrazovni sustav vezan uz efikasnost tržišta rada i nisku nezaposlenost u Hrvatskoj struktura nezaposlenih pokazuje sve slabosti hrvatskog obrazovnog sustava. Proizvodna su zanimanja godinama bila zapostavljena, tako da danas zapravo nedostaje potreban potencijal takvih radnika za bilo kakav širi investicijski ciklus. Uništavao se i kult rada i razvijala teza kako se na ovim prostorima ne isplati ništa proizvoditi i da je budućnost u razvoju usluga.

Rezultat navedenog je to da danas Republici Hrvatskoj nedostaju specijalizirani radnici, majstori određenih struka, koji su pravi nositelji industrijske proizvodnje i bez kojih je nemoguć kvalitetan proizvod, ali i ukupan razvoj. Mladi ne znaju za što se trebaju školovati, koja su zanimanja tražena, stoga se obrazovanje mora približiti realnim potrebama tržišta rada, ali i reformirati sustav obrazovanja kako bi isti stekli potrebna znanja i vještine.

Iako se Hrvatska obrtnička komora bori za dvojno obrazovanje, Vlada nažalost taj projekt nije prepoznala pa se i dalje, bez obzira na potrebe, školuje prekomjerni broj nekih zanimanja, poput frizera, a potrebnih kao što su dimnjačari, zidari, nema dovoljno. Drugim riječima, produkt toga je masa ekonomista, politologa, sociologa i drugih zanimanja predodređenih za dugogodišnje čekanje na burzi rada. S druge strane, stručnih kadrova koje traži tržište rada, cijenjeni su i dobro plaćeni, poput kuhara i konobara, i drugih proizvodnih zanimanja, nema dovoljno niti za sadašnju razinu gospodarstva, a kamo li za neki značajniji investicijski rast.

[47] Rebić, S., Školska infrastruktura i financiranje strukovnog obrazovanja, Nacionalni opservatorij za strukovno obrazovanje i osposobljavanje, Zagreb, 2002.

Slika 8. Dvojni sustav

Izvor: Samostalna izrada autorice

5.3. Upravljanje financijama u strukovnim školama

Za kvalitetno upravljanje financijama bitno je razumijevanje s važnosti donošenja politike škole koja u konačnici rezultira pozitivnim financijskim učincima. Naime, upravljanje financijama u obrazovnom sustavu Republike Hrvatske najčešće je vezano uz nelagodu i probleme. Razlozi za navedeno su vjerojatno da osnivač i država nikada nemaju dovoljno materijalnih sredstava za potrebe obrazovnog sustava, ili to što se ravnatelji, do stupanja na svoju dužnost, nisu formalno osposobljavali i obučavali za financijsko upravljanje školom.[48]

Danas je obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj decentraliziran prvenstveno u upravljanju i obvezama, međutim ne može se reći da je postignuta financijska decentralizacija. Radi se o tome da ne postoji jedinstveno rješenje financiranja potreba sustava, već su različita rješenja ovisna o osnivačima, regijama te u konačnici i o školama. Financiranje materijalnih troškova provodi se iz decentraliziranih sredstava koja se osiguravaju po kriteriju broja učenika, ali ne i po veličini prostora u kojima se realizira nastava.

[48] Van Horne, James C.,: Financijsko upravljanje i politika (financijski menadžment), Zagreb, 1999.

Modeli se razlikuju od osnivača do osnivača – u nekih je osnivača maksimalna centralizacija decentraliziranih sredstava, dok se u nekim jedinicama lokalne samouprave masa sredstava za potrebe škola u potpunosti doznačuje školi koja, sukladno financijskom planu, vrši daljnju raspodjelu.[49]

Zbog svojih prostornih uvjeta, neke škole imaju mogućnost ostvarivanja prihoda na tržištu, one koje imaju sportske dvorane, kuhinje, školske radionice, višak prostora za cjeloživotno obrazovanje odraslih. S druge pak strane, uz tako ostvareni prihod, neki osnivači traže uplaćivanje ostvarenog viška prihoda na račun osnivača, dok postoje i oni koji sve ostavljaju školama na korištenje uz obvezno izvještavanje o utrošenim sredstvima. Govoreći o donacijama, opremanju, prilozima roditelja za povišeni standard, treba reći da se vrlo razlikuju u pojedinim dijelovima Republike Hrvatske, iako naravno predstavljaju još jednu mogućnost poboljšavanja financijskog stanja u strukovnim školama.

Zaposlenici škole su također vrlo su važan faktor cjelokupnog školskog sustava. Budući da je poznato kako se kvalitetan rad određenog zaposlenika škole treba adekvatno i nagraditi, nažalost i u tom je segmentu premalo autonomije školskog menadžmenta. Prema tome, većom autonomijom škola i odgovornošću za uspjeh učenika bit će moguće razvijati i različite sustave nagrađivanja zaposlenika.

5.3.1. Izvori financijskih prihoda u školama

Financiranje osnovnih i srednjih škola uređeno je odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakona o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te godišnjim uredbama Vlade Republike Hrvatske o načinu izračuna potpore izravnanja za decentralizirane funkcije jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.[50] Sredstva za financiranje javnih potreba u djelatnosti obrazovanja osiguravaju se:

- državnim proračunom,
- proračunima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave,
- sredstvima osnivača kada je osnivač druga fizička ili pravna osoba,
- prihodima koji se ostvaruju obavljanjem vlastite djelatnosti i drugim namjenskim prihodima,

[49] Seme Stojnović, I.; Hitrec, S.: Suvremeno vođenje u odgoju i obrazovanju, priručnik za ravnatelje, stručne suradnike i odgojitelje u sustavu odgoja i obrazovanja. Zagreb : Golden marketing - Tehnička knjiga, 2014.
[50] Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, čl.143, (»Narodne novine«, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12, 126/12 – pročišćeni tekst, 94/13 i 152/14

- uplatama roditelja za posebne usluge i aktivnosti škole,
- donacijama i drugim izvorima u skladu sa zakonom.[51]

Slika 9. Izvori sredstva za financiranje javnih potreba u djelatnosti obrazovanja

Izvor: Samostalna izrada autorice

Državnim proračunom osiguravaju se sredstva za financiranje školskih ustanova čiji je osnivač Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to za:

- plaće i naknade plaća s doprinosima na plaće,
- ostala materijalna prava radnika ugovorena kolektivnim ugovorima,
- prijevoz radnika na posao i s posla u osnovnim školama,
- prijevoz učenika srednjih škola,
- stručno osposobljavanje i usavršavanje.

U proračunu županije osiguravaju se sredstva za:

- prijevoz učenika osnovnih škola,
- nabavu školske opreme, nastavnih sredstava i pomagala,
- materijalne i financijske rashode škola koji obuhvaćaju i rashode tekućeg i investicijskog održavanja,
- prijevoz radnika srednje škole,

[51] Ibid.

- potpore za sufinanciranje smještaja i prehrane učenika u učeničkim domovima,
- kapitalnu izgradnju školskog prostora.

Potrebno je istaknuti kako općina,, grad ili županija mogu utvrditi i šire potrebe u osnovnom, odnosno srednjem školstvu, međutim, za financiranje dolje navedenih programa sredstva trebaju osigurati u svom proračunu, a to su:

- sufinanciranje programa privatnog školstva,
- sufinanciranje prehrane učenika osnovne škole,
- produženi ili cjelodnevni boravak učenika osnovne škole,
- razni programi od zajedničkog interesa.

5.3.2. Financijski rashodi škola

Što se tiče realizacije raspodjele financijskih sredstava škole, treba reći kako ista pokazuje njezinu strukturu i organizaciju te odražava područje rada i odnos prema razvoju. Najveća stavka u financijskom proračunu škole su plaće zaposlenih. Najjednostavniji i najmanje motivirajući model financiranja su iste plaće za isti broj sati rada. Međutim, budući da je spomenuti način ne nagrađuje postignuća u radu, treba ipak reći kako su ista rjeđa nego u školama koje model financiranja plaća definiraju postignućima i rezultatima rada.

Raspodjelom financijskih sredstava na procese učenja unutar škole moguće je postići nekoliko učinaka. Naime, škola može podizati razinu profesionalne osposobljenosti svojih zaposlenika i istovremeno dodatno financirati rad svojih zaposlenika, koristeći vlastite resurse znanja. Najkreativniji dio školskog proračuna predstavlja odnos financijskih prihoda i rashoda vezanih za procese učenja i stjecanja različitih kompetencija. Kad je riječ o modelima financijskih prihoda i rashoda, treba imati u vidu da oni nikad do sada nisu bili toliko povezani s globalnim tržišnim potrebama i mogućnostima škole da na njih odgovori na učinkovit način.

5.3.3. Organizacija financijskog poslovanja škole

Za kvalitetu i učinke procesa rada i učenja veliko značenje imaju materijalni uvjeti rada škole. Prije svega, upravljanje materijalnim resursima znači njihovo učinkovito korištenje, održavanje i obnavljanje, a sve u skladu s potrebama škole. Ovisno o strukturi i načinu funkcioniranja političkog sustava, temeljne materijalne uvjete osigurava država ili lokalna

zajednica. Malo slobodniji sustavi nastoje školama osigurati određena materijalna i financijska sredstva za njihovo temeljno funkcioniranje i potaknuti ih na što samostalnije djelovanje i u smislu financijskog poslovanja i razvoja materijalnih uvjeta rada škole.

Organizacija financijskog poslovanja škole temelji se, prije svega, na njenim zacrtanim ciljevima i poziciji koju škola ima u odnosu na lokalnu odnosno državnu strukturu političkih odnosa. Ovisno o položaju škole s obzirom na lokalnu odnosno državnu upravu, škola će s više ili manje slobode djelovati na svoje materijalno i financijsko poslovanje. Spomenuta razina slobode odlučivanja o financijama snažno određuje učinke njezinog ukupnog rada.

Osim iz državnih proračunskih sredstava, financiranje rada škole može se poticati i kroz različite oblike financiranja domaćih i međunarodnih projekata. Ovim se omogućuje povezivanje škole i njenog kurikuluma s interesima šire društvene zajednice i gospodarstva, umrežavanje obrazovnih ciljeva škole na lokalnoj i međunarodnoj suradnji, kulturna suradnja i učenje kroz različite aktivnosti, projektno orijentirano trošenje resursa, razvoj kvalitete procesa učenja i ukupnih postignuća škole.

5.3.4. Decentralizacija u financiranju školskog sustava

Financiranje škola je u potpunosti centralizirano i uključuje dugotrajan administracijski postupak. Kako bi se u financiranju decentralizacija ostvarila, osim zakonskih izmjena potrebno je i mijenjati stavove onih koji odlučuju, ali i društva općenito. Tako bi neka od mogućih rješenja bi bila:

- donošenje posebnog zakona o financiranju u javnom i privatnom obrazovanju,
- osigurati školama utjecaj na investicije,
- osigurati autonomiju škole u raspolaganju vlastitim sredstvima,
- omogućiti školama proračunsko planiranje sa slobodnim i odgovornim raspolaganjem.[52]

Postoje ciljevi decentralizacije mogu se podijeliti na one koji direktno unapređuju obrazovanje i na one koji poboljšavaju vanjske procese koji su potrebni za neometano funkcioniranje odgojno-obrazovnog sustava. U prvu grupu ciljeva onih koji direktno unapređuju obrazovanje ubrajaju se konkretne prednosti kao što su:

[52] Puzić, S., Batarelo, I., Hoblaj, P., Vođenje škole u decentraliziranom sustavu, Napredak, časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 146 (3), 2005.

- bolje usklađivanje obrazovnih programa sa potrebama učenika i tržišta rada,
- povećanje razine inovativnosti u sadržajima i načinu izvedbe programa,
- postojanje većeg broja mogućnosti i dostupnosti obrazovanja za sve učenike,
- stavljanje naglaska na ishode učenja i njihovu praktičnu primjenu,
- podizanje efikasnosti upravljanja obrazovnom ustanovom zbog uključenosti većeg broja djelatnika u donošenje odluka te
- brža reakcija kada su u pitanju potrebe škole zbog toga što ravnatelj i njegovi djelatnici izravno u vidu školskih savjeta ili timova za kvalitetu posjeduju sposobnost odlučivanja.

Druga pak grupa utječe na procese koji se nalaze oko samog obrazovnog sustava, a podrazumijevaju:

- prebacivanje odgovornosti financiranja sa države na županiju ili lokalnu samoupravu,
- povećanje kvalitete i količine resursa koji su upućeni prema školi,
- postojanje bolje alokacije pri korištenju resursa,
- ubrzani razvoj škola zbog posjedovanja ovlasti i mogućnosti planiranja vlastitog pravca kretanja te
- korištenje demokratskog pristupa čiji je ishod prijenos odgovornosti na nižu upravnu razinu.

Osim dvije prethodno navedene grupe ciljeva, kod primjene decentralizacije potrebno je ponuditi odgovore na pitanja o tome koje su funkcije i ovlasti u nadležnosti viših, a koje u nižih razina i institucija, odnosno tko posjeduje kakva prava i odgovornosti. Iz svega navedenog moguće je zaključiti kako bi odgovarajućim zakonskim promjenama mogao započeti proces decentralizacije u financiranju školskog sustava.

5.4. Smjernice za poboljšanje

Govoreći o smjernicama za povezivanje obrazovanja i okoline vrlo je važno optimalno decentralizirati i deregulirati školski sustav te povećati autonomiju škole kako bi se iskoristio njezin inovativni potencijal. Poznato je kako se decentralizacija sastoji u fiskalnoj decentralizaciji, decentralizaciji upravljanja i decentralizaciji kurikuluma. U svrhu fiskalne decentralizacije razvijaju se nove metode ulaganja u obrazovanje kao što su *obrazovni voucheri,*

suinvestiranje države, poduzeća i polaznika, te poboljšavaju metode procjene troškova i koristi od obrazovanja. [53]

Decentralizacija upravljanja sastoji se u dekoncentraciji odlučivanja i preraspodjeli ovlaštenja prema višerazinskom modelu (koji uključuje središnju vlast, regionalnu i lokalnu razinu i razinu škole) u korist nižih razina odlučivanja. U decentraliziranom sustavu ravnatelj škole je odgovoran školskom odboru, a ne ministru. Kriteriji (re)izbora ravnatelja jesu njegova pedagoška kompetencija, menadžerska sposobnost, predloženi program razvoja škole i postignuti rezultati rada. [54]

Decentralizacija kurikuluma sastoji se u većoj slobodi učitelja i nastavnika u interpretaciji obveznog dijela kurikuluma i većem udjelu programa što ih određuje škola, odnosno lokalna zajednica. Decentralizacijom se lakše mobiliziraju resursi regionalnih i lokalnih vlasti. U tome sudjeluju i udruge civilnog društva koje su najjače ukorijenjene na lokalnoj razini. To su udruge nastavnika, roditelja, ženske udruge i ostale udruge s interesom u području obrazovanja. Decentralizacija obrazovanja uključuje i decentralizaciju prava na osnivanje obrazovnih ustanova, tj. vlasnički pluralizam u obrazovanju.[55]

Prilikom pisanja ovog rada nailazi se na podatak koji govori kako je provedena analiza razvojnih planova 136 srednjih strukovnih škola u Republici Hrvatskoj te su kao najznačajnije ključne točke njihovog razvoja izdvojeni:

- materijalni uvjeti, radni uvjeti i školska oprema (71,97%),
- kvaliteta nastave (71,97%),
- visokostručni nastavnici koji se trajno usavršavaju (44,70%),
- organizacija razreda i funkcioniranje škole (30,3%) te
- suradnja s različitim dionicima u odgojno-obrazovnom procesu (23,48%).[56]

Kao najmanje značajne točke razvoja izdvojene su: samovrednovanje (3,03%), sudjelovanje učenika na natjecanjima (4,55%), vanjska evaluacija (5,30%) te kvaliteta učeničke prakse (5,30%). Iz navedenih rezultata jasno je kako škole nedovoljno potiču uspjeh i izvrsnost učenika izvan nastave kao i samopropitivanje koje bi trebalo biti poticaj za bolji i kvalitetniji rad. Smatraju da su za razvoj škole uglavnom važni materijalno-tehnički i ljudski resursi. Oni

[53] Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo prosvjete i športa, Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće, Zagreb, 2002.
[54] Ibid.
[55] Ibid.
[56] Vranković, B., Reberšak ,M., Muraja, J., Improvement of School Quality Through Key Objectives, Proceedings of the 8th WSEAS International Conference on Education and Educational Technology, Geneva, 2009.

su sigurno preduvjet, ali ipak samo sredstvo za postizanje cilja strukovnog obrazovanja, a to je da pojedinac bude obrazovan te ima veću mogućnost zapošljavanja.

Da bi se kroz strukovno obrazovanje mogla osigurati egzistencija onima koji se za nj odluče, vrlo je bitno da ono bude stupnjevano te ima jasno definiranu svrhu i trajanje. Nastavni plan i program trebao bi osigurati teorijska znanja i učenje za radnu praksu. Nadalje, kako bi se hrvatsko strukovno školstvo što više približilo općem modelu onog europskog, dobro bi bilo, konkretno za zanimanja u trajanju od četiri godine, da se u spomenute škole upisuje nakon završene niže srednje škole. Budući da se broj obrazovnih profila mijenja, ovisno o tehničkim i tehnološkim promjenama, povećanje ili smanjivanje njihovog broja ovisi o svakom strukovnom području i promjenama koje donosi razvoj tehnologija i tehnika rada, utjecaj informatičkih dostignuća i slično.[57]

U četverogodišnjem strukovnom obrazovanju nazivi za zanimanja su različita. Najčešće je to *tehničar,* iako isti nije ograničen samo za četverogodišnja zanimanja. Način je programiranja spomenutih naziva zanimanja bi trebao biti modularan, a u određenom području rada ti moduli se mogu odnositi na ona srodna zanimanja ili pak na specijalizaciju. Upis u škole za četverogodišnja zanimanja ostvaruje se temeljem uspjeha u ranijem školovanju i uspjeha iz projektne zadaće koju je učenik napravio tijekom završnog razreda obveznog obrazovanja. Svi četverogodišnji programi za zanimanja imaju zajedničku opću obrazovnu jezgru, to jest osiguravaju nužnu količinu općih znanja potrebnih za taj stupanj obrazovanja. Stručno-teoretski i praktični sadržaji programiraju se u omjeru 70:30 umjesto dosadašnjeg. Svi četverogodišnji programi završavaju strukovnom maturom, koja se sastoji od projektnog zadatka na određenu temu i provjere znanja iz tri predmeta bitna za zanimanje. U sklopu projektnog zadatka obrađuju se tehničke i tehnološke veličine, nacrtom prikazuju željeni predmeti, tekstualno opisuje tema i gospodarska isplativost projekta te pokazuju osnovna znanja vezana uz zanimanje, a što ovisi o području rada i položaju zanimanja u gospodarstvu. Završavanjem četverogodišnjih programa moguć je upis uz uvjete koje određuje sveučilište za sve srodne fakultete, odnosno visokoškolske ustanove.[58]

Kod zanimanja u trajanju od tri godine bitno je naglasiti kako se ista projektiraju za gotovo sva radna područja. Nastavni plan i program za određeno zanimanje je jedinstven, bez obzira na to gdje se to zanimanje javlja u gospodarstvu. Shvaća se i provodi kao obrazovanje

[57] Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo prosvjete i športa, Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće, Zagreb, 2002.

[58] Ibid.

za zanimanje. Programi se izrađuju modularno, a nazivi zanimanja se određuju prema Nacionalnoj standardnoj klasifikaciji zanimanja ili se predlažu novi nazivi nastali zbog promjena u području rada ili opsegu poslova u zanimanju. Njihov opće-obrazovni sadržaji su jedinstveni, a sastoje se od nastavnih predmeta nužnih za taj stupanj obrazovanja. U nastavnom planu i programu omjer teorije i prakse je oko 30:70, a svi su sadržaji usmjereni k stjecanju znanja i vještina potrebnih za uspješno obavljanje zanimanja. što se prakse tiče, ona bi trebala biti orijentirana na učenje i provoditi se obvezno u školskim radionicama i u radionicama gospodarskih subjekata koje su dobro opremljene i imaju licencu za praktičnu nastavu.

Obrazovanje za zanimanja završava završnim ispitom ili pomoćničkim ispitom. Završni se ispit provodi kada su učenici uspješno svladali općeobrazovne i stručne sadržaje, a ukoliko nisu, provodi se pomoćnički ispit. Obrazovanje za zanimanja moguće je postaviti i tako da je učenik u radnom odnosu s poslodavcem s kojim sklapa ugovor o naukovanju u određenom trajanju, a taj specifičan oblik radnog odnosa regulira se Zakonom o radu. Pomoćnički ispit polaže se nakon završenog obrazovnog i radnog ciklusa te se njime stječe kvalifikacija u određenom zanimanju i otvara put prema tržištu rada. Pomoćnički ispit izvodi se na način da se učeniku zadaje projekt za izradu određenog predmeta ili radne probe, što ovisi o prirodi zanimanja, a projektom se obuhvaća i njegova gospodarska isplativost. Ovim ispitom bitno je pokazati i znanja o tehnologiji zanimanja, stručnom računu i drugim sadržajima koji su važni za obavljanje zadaća u zanimanju. Ispit se polaže pred povjerenstvima koje imenuju socijalni partneri u ovoj vrsti zanimanja, a to su prije svega oni koji osiguravaju praktičnu nastavu i s kojima se sklapa ugovor o naukovanju (gospodarska i obrtnička komora). Završni ispit ima sličnu koncepciju kao i pomoćnički ispit s tim što se u završnom ispitu osim provjere znanja i vještina iz stručno-teoretskih i praktičnih sadržaja provjerava znanje i iz hrvatskog jezika.[59]

Završavanjem obrazovanja za zanimanje prije svega se stječu uvjeti za ulazak na tržište rada. Ukoliko je položen završni ispit, moguće je napredovanje u majstorsko zvanje putem radne prakse (3 godine) i polaganjem majstorskog ispita pri obrtničkoj komori. Također je moguće jednu godinu prakse zamijeniti godinom obrazovanja u majstorskoj školi. Osim polaganja majstorskog ispita napredovati se može i stjecanjem specijalizacije u određenom području. Upisi na visokoškolske ustanove, odnosno fakultete, mogući su samo uz dodatno obrazovanje i stjecanje znanja potrebnog za kvalitetan nastavak obrazovanja na tim institucijama.[60]

[59] Ibid.
[60] Ibid.

6. FINANCIRANJE STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U RH

Danas je raširena spoznaja o sve većoj povezanosti obrazovanja s održivim gospodarskim razvojem, budući da ulaganje u intelektualni kapital potiče mnoge pozitivne ljudske težnje, bez obzira na to radi li se o intelektualnim, socijalnim, gospodarstvenim, kulturnim ili nekim drugim pitanjima. Ovdje je dakle, riječ o procesu koji traje cijeli život kroz redovito obrazovanje, obrazovanje uz rad ili neformalno obrazovanja u slobodno vrijeme.

Kako bi strukovno obrazovanje moglo pridonijeti onima koji se za njega i odluče, bitno je da bude stupnjevano s jasno definiranim ciljevima i oblikovanim kurikulumom kojim osigurava teorijska znanja, ali i razvoj praktičnih sposobnosti. Za svaku obrazovnu razinu potrebno je predvidjeti standard zanimanja, stjecanje stručne kompetencije, način organizacije obrazovanja, ulaz, izlaz i povratak u obrazovanje te mogućnost nastavka obrazovanja na višim razinama.

Kako bi se navedeno moglo kvalitetno ostvariti, važni su i materijalni uvjeti za ostvarivanje programa u školi ili u gospodarskim subjektima. Nije manje bitna ni kadrovska struktura mentora i učitelja te njihova stručna i metodička kompetencija. Republika Hrvatska danas ima skupu i neracionalnu mrežu strukovnih škola i programa. S obzirom na nove trendove u hrvatskom školskom zakonodavstvu može se očekivati kako će ta zajednica kvalitetnije participirati u definiranju mreže. U svim županijama, zbog važnosti takvog projekta, potrebno je u koncipiranje mreže uključiti obrazovne i gospodarske subjekte pojedine regije te timskim radom doći do funkcionalne mreže strukovnih škola koja će biti u funkciji razvoja gospodarstva lokalne, ali i nacionalne razine.

Dobro opremljene strukovne škole bile bi organizirane kao tehnološko-obrazovni centri u kojima bi se uz redovne učenike obrazovale i razne skupine i pojedinci kojima je potrebno stručno osposobljavanje i usavršavanje. Spomenute škole, tzv. tehnološke centre nužno je osposobiti da različitim oblicima i sadržajima obrazovanja odgovore na brz razvoj tehnologija i na zahtjeve tržišta rada te da u svakom trenutku mogu pružiti obrazovno-savjetodavne usluge. Vrlo je bitno i to da oprema tih centara bude suvremena i na višoj tehnološkoj razini od većine gospodarskih subjekata. Ove centre u organizacijskom i financijskom pogledu moraju podržati svi partneri zainteresirani za obrazovanje: država, lokalne zajednice, komora, udruga poslodavaca i slične asocijacije.[61]

[61] Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo prosvjete i športa, Projekt hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava za 21. stoljeće, Zagreb, 2002.

Nadalje, pitanje o cijeni i financiranju obrazovanja, zadnjih je godina postalo sve aktualnije. Širenje obrazovanja brža je od porasta sredstava za njegovo financiranje, a spomenuti problem svaka država rješava na svoj način.

6.1. Ustrojstvo državne i lokalne vlasti u RH i pravno utemeljenje decentralizacije

Ubrzo nakon ustrojavanja Republike Hrvatske, počela su i razmišljanja o potrebi decentralizacije njene javne uprave. Međutim, spomenuti su koraci poduzeti tek krajem 1999. godine. Gradovi i općine preuzeli su građevine, zemljišta, opremu i sredstva, kao i zaposlenike te ujedno i obvezu financiranja njihove redovite djelatnosti. Međutim, jedinicama lokalne samouprave nisu prenesena i financijska sredstava iz državnog proračuna za njihovo obavljanje. Izmjenama Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi (NN 128/99) krajem 1999. godine, razdvojena je uloga župana kao čelnika državne uprave u županiji od čelnog dužnosnika županijske samouprave.

Nadalje, ozbiljnije opredjeljenje za reformu i decentralizaciju poslova državne uprave uvodi se tek 2001. godine. Donošenjem novog Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 33/01) provedena je decentralizacija u području organizacije uprave, a omogućena je decentralizacija poslova u još nekim upravnim područjima. U istom periodu Vlada Republike Hrvatske donosi izmjene i dopune zakona kojima su uređena područja osnovnoga i srednjeg školstva, a kojima je djelomično decentralizirano upravljanje i financiranje određenih ustanova u navedenim djelatnostima. Izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom i srednjem školstvu prava su prenesena na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, a uređeno je i pitanje upravljanja školama gdje su razdvojene obveze podmirenja troškova škola.[62]

Prema postojećoj raspodjeli nadležnosti za obavljanje funkcije obrazovanja, jedan dio ovlasti prenesen je na jedinice lokalne, odnosno regionalne samouprave. Ovdje je riječ o izgradnji i održavanju školskih objekata, pokrivanju materijalnih troškova, te financiranju nacionalnih programa. „U nadležnosti središnje države je donošenje normi, standarda i programa za predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, te nadzor nad provođenjem zakona i propisa i radom obrazovnih ustanova. Uz navedeno, država financira plaće i stručno usavršavanje zaposlenih u osnovnim i srednjim školama te programe od

[62] Antić, T., Centralna uprava i lokalna samouprava u Hrvatskoj: decentralizacija i demokratizacija, The Fiscal Decentralization Initiative i Institut za javne financije, Zagreb, 2002.

zajedničkog interesa za obrazovanje. Može se reći kako postoji raspodjela nadležnosti i financiranja između središnje države i jedinca lokalne i regionalne samouprave“.[63]

6.2. Izvori financiranja, proces decentralizacije i školska infrastruktura

Kada se govori općenito o obrazovanju u Republici Hrvatskoj, treba istaknuti kako njegova glavna obilježja karakteriziraju trajno nedovoljno financiranje, nedostatak pravednosti i transparentnosti u raspodjeli sredstava, neusuglašena struktura financijskih sredstava s obzirom na troškove i izvore sredstava, te nedostatak sinergije, odnosno zajedničkog djelovanja zakonodavnih, profesionalnih i institucionalnih tijela za promjenu sustava.

Osim za kapitalna ulaganja i predškolske ustanove koje se financiraju lokalno, nadležno ministarstvo u cijelosti pokriva troškove. Centraliziran je i financijski nadzor koji se temelji na ulaznim podacima vezanim uz raspodjelu sredstava iz prethodne proračunske godine. Udio troškova za obrazovanje je znatno ispod prosjeka razvijenih europskih zemalja što je nedovoljno za provođenje reforme. Ne postoji odgovarajući način upravljanja sustavom informacija koji bi pomogao u razvoju potrebne strategije ulaganja. Također, postoji razlike u pojedinim školama u uvjetima rada i raspoloživoj opremi, koja često nije dovoljna ili odgovarajuća.[64]

Sustav školstva je u cijelosti bio u djelokrugu tijela centralne državne uprave sve do 2001. godine. U tom sustavu djeluje 828 matičnih i 1.270 područnih osnovnih škola, 365 srednjih škola, 72 glazbene i baletno-plesne škole, 13 srednjih umjetničkih škola te 53 učenička doma. Kasnije su zakonskim izmjenama i dopunama osnivačka prava nad osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima prenesena su na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Navedenim je uređeno upravljanje školama i razgraničene obveza podmirivanja troškova škola i domova. Ono što se promijenilo je to da ministar više nije imenovao ravnatelje škola, odnosno više nije davao suglasnost na imenovanje ravnatelja, već ravnatelje počinje imenovati školski odbor na temelju javnog natječaja.

[63] Analitičke podloge za učinkovitu decentralizaciju u Hrvatskoj, Projektna studija, Ekonomski institut, Zagreb, 2010., str. 137.
[64] OECD, Thematic Review of National Policies for Education: Croatia. OECD, Paris, 2001.

Tablica 4. Broj ustanova i polaznika programa obrazovanja odraslih prema Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Godina	Ustanove	Polaznici
2009.	345	5 377
2010.	433	24 527
2011.	454	43 450

Izvor: Baketa, N., Europeizacija obrazovanja odraslih u Hrvatskoj, Andragoški glasnik, Vol. 16 (1), 2012, str. 62

U tablici 4 prikazani su brojčani podaci o broju ustanova i polaznika programa obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj. Naime, u 2009. godine bilo je evidentirano 345 ustanova sa 5377 polaznika, dok je godinu kasnije brojka institucija bila 433, a polaznika 24 527 polaznika. Povećanje je vidljivo u 2011. godini kada je zabilježeno 454 ustanova sa 43 340 polaznika.

7. KVALITETA STRUKOVNOG OBRAZOVANJA

Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije predviđena je izrada Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, a kojemu je cilj jasnije definiranje načina realizacije onih ciljeva postavljenih spomenutom Strategijom. U obzir se pri tome uzimaju europske politike i alati za razvoj strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Također, navedenim dokumentom planirane su postupne promjene u sustavu strukovnog obrazovanja, što uključuje promjene u redovnom srednjoškolskom obrazovanju, ali i stjecanju srednjoškolskih strukovnih kvalifikacija u sustavu obrazovanja odraslih. Navedeno se može postići na način da se iskoristi sve ono što se u sustavu pokazalo kao dobro, da se ne ugrozi kvaliteta onog postojećeg te da se pomnim ulaganjem u poboljšanje postojećeg sustava postignu najbolji mogući rezultati.

S obzirom na složenost i specifičnost sustava strukovnog obrazovanja, ovom se Strategijom predviđa izrada Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja 2016-2020, kojim je detaljnije definirana i razrađena provedba strateških smjernica utvrđenih Strategijom o kojima će više biti rečeno u narednim podcjelinama.

7.1. Postojeće stanje

Kada se govori o strukovnom obrazovanju treba reći kako je ono bilo desetljećima zapušteno. U sustavu strukovnog obrazovanja postoji 71% svih srednjoškolaca, dok postoje i škole koje su zapuštene, bez kadra i koje imaju zastarjele kurikulume koji ne zadovoljavaju potrebama tržišta rada.

„U Republici Hrvatskoj je u 2014. godini 70,7 % redovnih učenika srednjih škola bilo upisano u neki od 279 strukovnih nastavnih programa, od čega je njih:

- 66,25% bilo upisano u četverogodišnje (i jedan petogodišnji) program strukovnog obrazovanja,
- 32,17 % bilo upisano u trogodišnje programe obrazovanja (za vezane obrte (JMO) i tzv. „klasičan model“ obrazovanja za obrtništvo i industriju),
- 1,58 % bilo upisano u dvogodišnje, jednogodišnje i programe obrazovanja za učenike s teškoćama.“[65]

[65] Dostupno na URL: https://mzo.hr/ [17.02.2018.]

Nadalje, zbog negativnih demografskih kretanja, u cjelokupnom odgojno-obrazovnom sustavu prisutan je pad broja učenika, a spomenuti je trend najizraženiji kod upisa u trogodišnje programe u posljednjih petnaest godina, budući se broj učenika koji završavaju trogodišnje programe smanjio. Uz navedeno, prisutan je i trend prelaska većeg broja škola u obrtništvo i industriju u kojima se veći broj sati praktične nastave i vježbi izvodi u školama, što je zbog složene gospodarske situacije u državi rezultiralo i a kao rezultat složene gospodarske situacije, propadanjem obrta, nemotiviranosti učenika na praktičnoj nastavi te slaboga interesa poslodavaca s kojim učenik sklapa ugovor o naukovanju.

Isto tako, zbog kadrovskih zahtjeva i zahtjeva za određenim standardom opremljenosti, strukovni su programi skupi, a ustanove za strukovno obrazovanje trebaju značajnu podršku u prilagodbi i promjeni ponude programa. Prema podacima HZZ-a za razdoblje od 2010. – 2015. godine jasno je da se najveći broj registriranih nezaposlenih osoba, prosječno 58%, odnosi na osobe sa srednjoškolskim obrazovanjem, točnije osobe sa završenim strukovnim obrazovanjem u trajanju od jedne do četiri godine. Međutim, spomenuti podaci ne obuhvaćaju sustavnije analize koji bi obuhvatile povezanost obrazovanja i potreba tržišta rada kroz razdoblje od više godina.

Strukovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj provodi se u ustanovama za strukovno obrazovanje i dijelom kod poslodavaca. Učenje temeljeno na radu u strukovnim programima javlja se u tri oblika i to kombinirani programi ili naukovanje, u školi s razdobljima osposobljavanja kod poslodavca i integrirano u programu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. U narednim će cjelinama biti dane mjere i prijedlozi za poboljšanje postojećeg stanja u sustavu strukovnog obrazovanja s ciljem da se putem spomenute reforme mlada populacija na drukčiji način uvede u kvalitetno strukovno obrazovanje. Vrlo je bitno poraditi na kvaliteti ovog sustava, upravo iz razloga da se strukovno obrazovanje uskladi s potrebama tržišta rada.

7.2. Prijedlozi za poboljšanje

Vlada Republike Hrvatske je prošle 2017. godine uputila izmjene i dopune Zakona o strukovnom obrazovanju (NN 30/09, 24/10, 22/13). Naime, ovdje se radi o izmjenama koje će omogućiti reformu strukovnog obrazovanja za koju bi se trebalo osigurati skoro milijardu kuna iz EU fondova. Ono što je bitno istaknuti je kako glavnu predviđenu izmjenu predstavlja pretvaranje srednjih škola u regionalne centre kompetencija, u kojima će u većoj mjeri u odnosu

na danas, biti zastupljena praktična nastava. U nastavni proces bit će uključeni i poslodavci, a predviđeno je da se iz Europskog socijalnog fonda, Europskog fonda za regionalni razvoj te nacionalnog sufinanciranja, crpe sredstva za provođenje spomenute reforme.

Nadalje, glavni ciljevi Zakona o strukovnom obrazovanju (NN 30/09, 24/10, 22/13) su razvoj nacionalnog kurikuluma za strukovno obrazovanje**,** uspostava regionalnih centara kompetentnosti**,** uvođenje dualnog obrazovanja, uspostava boljeg sustava osiguravanja kvalitete te izrada pedagoškog obrazovanja mentora kod poslodavaca. S druge strane, njegovom se glavnom izmjenom predviđa kako će srednje strukovne škole fizički i metodološki biti pretvorene u regionalne centre kompetencija, dok će svaka županija kao osnivač imati mogućnost u prvom krugu predložiti jednu školu kao budući centar kompetencija. Praktična će nastava u budućim centrima kompetencija biti zastupljena u većoj mjeri nego što je to slučaj danas, a uz postojeću teorijsku nastavu iz općih odgojno-obrazovnih predmeta. Isto tako, sami poslodavci će biti uključeni u nastavni proces, a uz navedeno, svaki će centar kompetencija biti sektorski usmjeren.[66]

U cilju stjecanja vještina koje su im potrebne na današnjem konkurentnom tržištu rada, mladima u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, od velike pomoći može biti i mobilnost u inozemstvu. Radi se o tome da učenici u višim razredima strukovnih škola, pripravnici i naučnici mogu završiti pripravnički staž ili naukovanje u inozemstvu u poduzeću domaćinu, na radnom mjestu ili u strukovnoj školi, uz razdoblje učenja radeći u poduzeću. Pripravnički staž može trajati od dva tjedna do godinu dana.[67]

7.2.1. Smjernice Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Uvođenje dualnog modela strukovnog obrazovanja, planirano je Programom Vlade Republike Hrvatske, a odnosi na obrazovni sustav usklađen s potrebama tržišta rada. Smjernicama *Programa razvoja sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja za razdoblje od 2016. do 2020. godine* postavljeni su ciljevi usmjereni na kvalitetu i učinkovitost, povećanost povezanosti s tržištem rada, povećanost udjela metoda učenja usmjerenih na učenje

[66]Dostupno na URL: https://www.srednja.hr/zbornica/nastava/milijardu-kuna-strukovne-skole-napokon-vise-prakticne-nastave-kojoj-ce-sudjelovati-poslodavci/ [20.02.2018.]
[67] Europska komisija, Politike Europske unije: obrazovanje, osposobljavanje, mladi i sport, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, 2014.

radom te povećanost atraktivnosti, izvrsnosti i uključenosti strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Nadalje, jedan od koraka za kako bi se ispunili ključni strateški ciljevi, potrebni koraci uključuju i izmjenu postojećeg Zakona o strukovnom obrazovanju, a čime će biti omogućen:

- razvoj nacionalnoga kurikuluma za strukovno obrazovanje, sektorskih kurikuluma, strukovnih kurikuluma te kurikuluma ustanove za strukovno obrazovanje
- uspostava regionalnih centara kompetentnosti
- jačanje učenja temeljenog na radu
- uspostava boljeg sustava osiguravanja kvalitete
- izrada jednostavnog modela pedagoškog obrazovanja mentora kod poslodavaca
- izgradnja sustava koji će omogućiti cjeloživotno učenje i mobilnost.

Radi se na tome da se će nacionalnim kurikulumom za strukovno obrazovanje biti određena svrha, vrijednosti, ciljevi učenja i poučavanja, organizacija i načini vrednovanja ishoda učenja u sustavu strukovnog obrazovanja. Sektorskim kurikulumom odredit će se okvir koji će obuhvaćati sve strukovne kurikulume kojima se omogućuje stjecanje kvalifikacija na razinama jednoga obrazovnog sektora.

Izradom sektorskih kurikuluma moguća će biti i veća fleksibilnost i autonomija obrazovnih ustanova u izboru sadržaja i metoda rada, stjecanje kompetencija prilagođenih njihovom profesionalnom i osobnom razvoju, gospodarstvu i lokalnim zajednicama. Što se tiče kurikuluma ustanove za strukovno obrazovanje potrebno je istaknuti to da će ga izrađivati i donositi ustanova za strukovno obrazovanje na temelju sektorskog kurikuluma, kojim se detaljno razrađuje odgojno-obrazovni proces kojim se stječu kvalifikacije u toj ustanovi. Strukovnim kurikulumima će se definirati procesi i uvjeti stjecanja kvalifikacija koji će učenicima pružati stjecanje ključnih i specifičnih strukovnih kompetencija.

7.2.2. Modernizacija strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

Projekt za zanimanja u obrtničkom sektoru *Osobne, usluge zaštite i druge usluge*[68] pod nazivom „Modernizacija strukovnog obrazovanja i osposobljavanja“ je projekt koji provodi Ministarstvo znanosti i obrazovanja uz pomoć Švicarske koja ga financira s čak 85 postotnim iznosom. Projekt je vrijedan 2,35 milijuna CHF, odnosno gotovo 16 milijuna kuna, a temelji se

[68] Kozmetičar, pediker, frizer, fotograf, tapetar, soboslikar-ličilac, pismoslikar, dimnjačar i staklar

na švicarsko-hrvatskom sporazumu programa suradnje na smanjenju ekonomskih i socijalnih nejednakosti unutar proširene Europske unije.

Njegov je glavni cilj modernizirati strukovne programe te pružiti učenicima stjecanje strukovnih vještina i kompetencija koje će odgovarati potrebama tržišta rada i na taj način doprinijeti njihovom zapošljavanju. Projekt će se provoditi u cijeloj državi s posebnim naglaskom na područja nižih ekonomskih i socijalnih pokazatelja.

7.2.3. Novi kurikulumi, razvoj i edukacija

Uvođenjem novih kurikuluma planiraju se modernizirati postojeći programi obrazovanja, standardi zanimanja i kvalifikacija u spomenutom odabranom obrazovnom sektoru. Novi strukovni kurikulumi bit će razvijeni u skladu s Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom i na taj način u potpunosti usklađeni s europskim standardima te će ući u eksperimentalnu provedbu.

Osim kurikuluma, naglašava se važnost promjena u sustavu mentorstva odnosno kod poslodavaca kod kojih učenici imaju praktičnu nastavu. Njima je naime potrebno omogućiti stjecanje pedagoških kompetencija po jednostavnijem i kraćem programu, dok se ističe i veća nužnost provođenja praktične nastave kod poslodavca, a manja u školi. Ovime se podiže uloga poslodavca kao mentora, ali i važnost njegovih vještina i kompetencija za isto.

Spomenuto uključuje organizaciju radionica na kojima će se isti osposobiti za stjecanje odgovarajućih vještina, dok će se istovremeno razvijati i nastavni materijali i priručnici za nastavnike i mentore. Isto tako, budući da škole nedovoljno pripremaju učenike za učenje temeljeno na radu, ulagat će se i u bolju opremljenost škola.

7.2.4. Projekt „Nova metodologija poučavanja i komunikacije u izvođenju praktične nastave u području CNC tehnologije“

Poznato je kako su se ulaskom u Europsku uniju, Republici Hrvatskoj otvorile velike financijske mogućnosti na području europskih fondova i financiranja projekata kroz instrumente kohezijske politike. S financijskom alokacijom od 351,8 milijardi eura u periodu 2014. do 2020. godine ona predstavlja jednu od najvažnijih politika Unije. U perspektivi 2014. do 2020. godine, naša zemlja ima na raspolaganju 8,396 milijarde eura za postizanje ciljeva kohezijske politike, koja kroz svoje mjere financiranja služi za prevladavanje socijalnih i

gospodarskih razlika na području Unije, integraciju nerazvijenih tržišta i gospodarstava u redovite tokove razvijenih europskih država te podizanje kapaciteta manje razvijenih članica za ravnopravno sudjelovanje na europskom tržištu. Osim ujednačavanja regionalne razvijenosti unutar Unije, rezultat ove politike jest stvaranje globalno konkurentnog europskog gospodarstva.

Donacija Europske unije u sklopu programa IPA - Modernizacija školskih kurikuluma u strukovnim školama u skladu s promjenjivim potrebama tržišta rada, omogućuje provedbu brojnih aktivnosti kojima se unaprjeđuju kapaciteti nastavnika strukovnih škola i stvaraju materijalni preduvjeti za najsuvremeniju strukovnu nastavu, a u skladu sa aktualnim trendovima u gospodarstvu. Ukupna vrijednost projekta iznosi 189.154,91 EUR, a financiranje EU kroz IPA-u iznosi 146.870,75 EUR (77,65%).[69] U današnje vrijeme važno je postati dio europskog okruženja. Jedan od načina na koji škole mogu dobiti međunarodnu dimenziju je sudjelovanje na projektima koje financira Europska zajednica. Osmišljavanje i ostvarivanje takvih projekata školama pruža mogućnosti koje im ne bi bile dostupne u uobičajenom, nacionalnom okruženju.[70]

7.2.5. Projekt „Razvoj osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju“

Opći cilj navedenog projekta je promicanje razvoja i modernizacija sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u Republici Hrvatskoj, a sve kako bi se omogućio usklađeniji razvoj politika razvoja ljudskih potencijala te kako bi se sustav lakše prilagodio strukturalnim promjenama u gospodarstvu. Glavna je svrha podržati razvoj jedinstvenog i sustavnog pristupa razvoju osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju s naglaskom na provedbi ovog koncepta u praksi te potaknuti razmjenu informacija o osiguranju kvalitete između pružatelja strukovnog obrazovanja i opće javnosti.[71]

Spomenuti se projekt sastoji od tri komponente. Glavna svrha prve komponente je pružati pomoć u razvoju strategije i metodologije za sustavno uvođenje osiguranja kvalitete u sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Također, ista obuhvaća jačanje kapaciteta Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Cilj joj je približiti rješenja koja su

[69] Dostupno na URL: http://iosng.hr/ipa-projekt/ [17.07.2018.]
[70] Dostupno na URL: http://www.carnet.hr/e-skole [17.07.2018.]
[71] Dostupno na URL: http://www.asoo.hr/euprojekti/kvaliteta/default.aspx?id=396 [17.07.2018.]

zemlje Europske Unije uvele u tom području i najnovija iskustva vezana uz Europski referentni okvir za osiguranje kvalitete svim sudionicima u sustavu. Sva rješenja trebaju se uskladiti sa specifičnim elementima reforme tog sustava koje propisuje Zakon o strukovnom obrazovanju (NN 30/09, 24/10, 22/13, 25/18) i Strategija o razvoju strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, ali i s radom projekata koji se bave strukovnim kvalifikacijama i zanimanjima te uvođenjem sustavnog okvira za inovacije u strukovnim školama. Ovdje su neizostavna i pitanja javnog ulaganja koje bi trebala biti usmjerena, osim na strukovne škole i na potencijalne partnere te same učenike na lokalnoj razini, a sve kako bi se iskoristio potencijal novih instrumenata osiguranja kvalitete, kao što su samovrednovanje strukovnih škola i aktivnosti naknadnog praćenja, koji će se testirati kroz pilot-fazu druge komponente ovoga projekta.

Nadalje, glavna svrha druge komponente je provedba pilot-procesa samovrednovanja i vanjskog vrednovanja. S obzirom na zakonsku obvezu Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, radna skupina u sklopu ove komponente će raditi na određivanju sveobuhvatnih kriterija kvalitete za strukovno obrazovanje i osposobljavanje i izradi priručnika u okviru Zakona o strukovnom obrazovanju (NN 30/09, 24/10, 22/13, 25/18), Strategije razvoja sustava strukovnog obrazovanja, Europskog referentnog okvira za osiguranje kvalitete, CEDEFOP-ovog Vodiča za samovrednovanje pružatelja strukovnog obrazovanja te će uzeti u obzir i sav doprinos drugih relevantnih institucija u tom području. Ova će komponenta:

- pružati podršku u razvoju integriranog i sustavnog pristupa razvoju osiguranja kvalitete u sustavu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u skladu s preporukama s naglaskom na provedbi ovog koncepta u praksi.
- potaknuti razmjenu informacija o osiguranju kvalitete između ustanova za strukovno obrazovanje i opće javnosti.[72]

Posljednja komponenta bavi se daljnjim unaprjeđenjem Informacijskog sustava strukovnog obrazovanja i sustavnom razmjenom iskustava i informacija o osiguranju kvalitete u sustavu strukovnog obrazovanja. Njezin je glavni cilj pronaći nova rješenja praćenja osiguranje kvalitete putem informacijske tehnologije. Spomenuta će se rješenja odnositi na razinu sustava, ali i na razinu ustanova za strukovno obrazovanje. Indikatori koji budu razvijeni u sklopu prethodne dvije komponente bit će uključeni u ta nova rješenja te će se razviti novi mehanizmi za organiziranu i isplaniranu razmjenu informacija među ključnim sudionicima.[73]

[72] Ibid.
[73] Ibid.

8. ZAKLJUČAK

Na kraju ovog diplomskog rada može se zaključiti kako, u odnosu na druge države, Republika Hrvatska ima strogo, hijerarhijsko i netransparentno rukovođenje i upravljanje obrazovnim sustavom. Provedena je vrlo slaba decentralizacija, pri čemu se misli na nejasnu podjelu nadležnosti i slabo upravljanje, a što je dovelo do postojećeg stanja, nedostatka inovativnog pristupa i jasne odgovornosti.

U prvom redu strukovno obrazovanje trebalo bi mladim ljudima dati opća znanja i sposobnosti i vještine koja su tražena na tržištu rada i koja bi im olakšala zapošljavanje. Na takav način, pojedinac je pripremljen na izazove suvremenog društva i funkcioniranje u njemu.

Na temelju uočenog problema istraživanja i iz njega izvedenog predmeta istraživanja potrebno je objasniti postavljene istraživačke hipoteze i istaknuti to da su zbog procesa decentralizacije, u izvorima financiranja lokalnih jedinica samouprave stvorene velike razlike. Isto tako, iz svega navedenog jasno je kako se postojećim načinom financiranja strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj ne ostvaruje se kvaliteta obrazovnog procesa te da je evidentna nedovoljna usklađenost strukovnog obrazovanja s potrebama tržišta rada.

Smatram kako problem konkretno predstavlja upravo privlačenje mladih u strukovno obrazovanje. Isto tako, strukovno obrazovanje nije prilagođeno dovoljno brzo aktualnim promjenama u gospodarstvu, ali i potrebama poduzetnika. Iako je nerealno očekivati da se postojeće stanje promijeni preko noći, međutim moderniziranjem i ulaganjem u kvalitetu sustava strukovnog obrazovanja uz pomoć sredstava koji su Republici Hrvatskoj ponuđeni iz EU fondova, zasigurno je prilika koja se ne smije propustiti.

9. SAŽETAK

Obrazovanje se ubraja u red nečistih javnih potreba što rezultira postojanjem javnih, ali i privatnih obrazovnih institucija.

Problem istraživanja u ovom radu je u kojoj je mjeri postojeće decentralizirano financiranje dostatno za osiguravanje kvalitete strukovnog obrazovanje. Predmet istraživanja je učinkovitost javnog financiranja strukovnog obrazovanja u uvjetima decentralizacije u RH. Promatrat ćemo kroz poboljšanje kvalitete strukovnog obrazovanja i nedovoljne usklađenosti strukovnog obrazovanja s potrebama tržišta rada.

U radu su prikazani odnosi Republike Hrvatske sa zemljama svijeta u kojima je također izražen odnos decentralizacije i financiranja. Isto tako, radom se pokušalo ukazati na probleme koji se dotiču strukovnog obrazovanja, njihove nedovoljne usklađenosti sa tržištem rada, te su se u konačnici pokušali iznijeti prijedlozi za njihovo rješavanje ili barem umanjenje navedenih problema.

Što se tiče hipoteza, u radu su prikazane tri hipoteze.

H1- procesom decentralizacije su stvorene velike razlike u izvorima financiranja lokalnih jedinica samouprave. Upravo zbog decentralizacije, financiranje strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj pitanje njegove dostupnosti i troškova obrazovanja razlikuju se u pojedinim dijelovima zemlje. Kao prioritet financiranja potrebno je izjednačiti materijalnu i infrastrukturnu opremljenost škola.

H2- postojećim načinom financiranja strukovnog obrazovanja ne ostvaruje se kvaliteta obrazovnog procesa. Drugim riječima, u Republici Hrvatskoj se ne ostvaruje kvaliteta obrazovnog procesa upravo zbog postojećeg načina financiranja strukovnog obrazovanja. Spomenutoj domeni obrazovanja, prijeko je potrebno osigurati dodatna financijska sredstva kroz koja bi se polaznicima omogućilo stjecanje stručnih kompetencija uz suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije i znanstvene spoznaje i dostignuća, ali i osposobljavanje na tržištu rada kako bi isti mogli uspješno odgovoriti na zahtjeve tržišnog gospodarstva.

H3- postoji nedovoljna usklađenost strukovnog obrazovanja s potrebama tržišta rada. Naime, radi se o tome da u pojedinim zemljama pojedinci počinju s radom mnogo ranije nego što je to slučaj u Republici Hrvatskoj. Obrazovanje se napušta postepeno što je određeno nacionalnim sustavom obrazovanja i treninga. Dakle, plaćeno praktično obrazovanje smatra se zaposlenošću. Sve hipoteze su prihvaćene i dokazane kroz rad.

Ključne riječi: decentralizacija, obrazovanje, financiranje.

10. ABSTRACT

Education is a part of unclear public needs, which results in the existence of public but also private educational institutions.

The problem of research in this paper is to what extent existing decentralized funding is sufficient to ensure the quality of vocational education. The subject of the research is the effectiveness of public funding of vocational education in decentralization conditions in the Republic of Croatia. We will observe through the improvement of the quality of vocational education and insufficient matching of vocational education with the needs of the labor market.

The paper presents the relations of the Republic of Croatia with the countries of the world, in which the relationship of decentralization and financing is also expressed. The paper also attempted to point out the problems related to vocational education, their inadequate labor market compatibility, and ultimately attempted to put forward proposals for their resolution or at least the mitigation of these problems.

As for the hypothesis, three hypotheses are presented in the paper.

The H1 decentralization process has created major differences in the sources of financing local self-government units. Due to decentralization, the financing of vocational education in the Republic of Croatia, the question of its availability and the cost of education vary in certain parts of the country. As a financing priority it is necessary to equalize the material and infrastructure equipment of the school.

H2 - the existing way of financing vocational education does not result in the quality of the education process. In other words, the quality of the education process is not realized in the Republic of Croatia because of the existing way of financing vocational education. In the mentioned domain of education, it is necessary to provide additional funding through which attendees will be able to acquire professional competences with modern information technology and scientific knowledge and achievements as well as training in the labor market so that they can successfully respond to the demands of the market economy.

H3- there is insufficient matching of vocational education with the needs of the labor market. Namely, in some countries, individuals are starting to work much earlier than the case in the Republic of Croatia. Education is gradually abandoned as determined by the national system of education and training. So paid practical education is considered employment. All hypotheses are accepted and proven through work.

Key words: decentralization, education, financing.

LITERATURA

1. Agencija Europske Unije, istraživački projekt: Decentralizacija i financiranje strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj
2. Analitičke podloge za učinkovitu decentralizaciju u Hrvatskoj, Projektna studija, Ekonomski institut, Zagreb, 2010.
3. Antić, T. (2002): Centralna uprava i lokalna samouprava u Hrvatskoj: decentralizacija i demokratizacija, The Fiscal Decentralization Initiative i Institut za javne financije, Zagreb, str. 63-79.
4. Babić, Z. (2005): Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol.14 (101), str. 28-53.
5. Bajo, A., Bronić, M. (2004): Fiskalna decentralizacija u Hrvatskoj: problemi fiskalnog izravnanja, Financijska teorija i praksa Vol. 28 (4), str. 445-467.
6. Baketa, N. (2012): Europeizacija obrazovanja odraslih u Hrvatskoj, Andragoški glasnik, Vol. 16 (1), str. 55-67.
7. Berryman, S., Drabek, I. (2002): Mobilizing Croatia's Human Capital to Support Innovation-Driven Growth. World Bank, Washington
8. Cedefop, Implications of demographic change for vocational education and training in the EU, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2009.
9. Europska komisija. (2014): Politike Europske unije: obrazovanje, osposobljavanje, mladi i sport, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg
10. Fetsi, A. i Prina, M. (2009): The role of vocational education and training in transition economies: Lessons learned for Asian countries. 3rd China-ASEAN Forum on Social Development and Poverty Reduction
11. Hrvatski okvir osiguranja kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (2012): Izvješće projekta o testiranju samovrjednovanja u ustanovama za strukovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj, RD Digital d.o.o., Zagreb
12. Jelavić, F. (1994): Didaktičke osnove nastave, Naklada Slap, Jastrebarsko
13. Jelčić, B. (1999): Financiranje lokalne samouprave, Zbornik radova Savjetovanja, Osijek: Hrvatski institut za lokalnu samoupravu
14. Joo, L. (2008): Development of TVET International Agency Policy from 1970. World Bank Institute

15. Kiss, I. (2002): Financiranje obrazovanja u Europi i u Republici Hrvatskoj, Ekonomija, Vol. 1 (IX), str. 69-95.
16. Lowther, J. (2004): Konkurentnost hrvatskih ljudskih resursa kvaliteta formalnog obrazovanja, Deloitte Touch Tohmats, Washington
17. Lui, O. (2009): GTZ-ABU projekt: "Strukovno obrazovanje usmjereno na tržište rada u RH" Zagreb
18. Nacionalno vijeće za konkurentnost. (2002): Obrazovanje za rast i razvoj – radni materijal, Zagreb
19. Nikolić, N. (2007): Financijska decentralizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj, Ekonomska misao i praksa, (2), str. 213-228.
20. OECD. (1997): Thematic Review of the Transition from Initial Education to Working Life: Czech Republic, OECD, Paris
21. OECD. (1999): Thematic Review of the Translation from Initial Education to Working Life: Hungary. OECD, Paris
22. OECD. (1999): Thematic Review of National Policy for Education: Slovenia. OECD, Paris
23. OECD. (2001): Thematic Review of National Policies for Education: Croatia, OECD, Paris
24. Pastuović, N. (2001): Odgoj i obrazovanje - Bijeli dokument o hrvatskom obrazovanju, Zagreb
25. Perin, V. (2013): Strukovno obrazovanje i tržište rada: koncept fleksigurnosti, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol.59, (30), str. 147-155.
26. Puzić, S., Batarelo, I., Hoblaj, P. (2005): Vođenje škole u decentraliziranom sustavu, Napredak, časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 146 (3), str. 328-338.
27. Rebić, S. (2002): Školska infrastruktura i financiranje strukovnog obrazovanja, Nacionalni opservatorij za strukovno obrazovanje i osposobljavanje, Zagreb
28. Rosen, H. (1999): Javne financije, Institut za javne financije, Zagreb, str. 81-87.
29. Seme Stojnović, I., Hitrec, S. (2014): Suvremeno vođenje u odgoju i obrazovanju, priručnik za ravnatelje, stručne suradnike i odgojitelje u sustavu odgoja i obrazovanja. Zagreb : Golden marketing - Tehnička knjiga
30. UNESCO, International Standard Classification of Education – ISCED, Paris, 1997.
31. Van Horne, James C. (1999): Financijsko upravljanje i politika (financijski menadžment), Zagreb: Mate

32. Vlada Republike Hrvatske, (2008): Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanje u Hrvatskoj, Zagreb
33. Vranković, B., Reberšak ,M., Muraja, J. (2009): Improvement of School Quality Through Key Objectives, Proceedings of the 8th WSEAS International Conference on Education and Educational Technology, Geneva
34. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine br. 152/14, 07/17
35. Zakon o strukovnom obrazovanju, Narodne novine br. 30/09, 24/10, 22/13, 25/18.
36. Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Sveučilište u Rijeci, Rijeka

Internet izvori:

- URL: http://www.asoo.hr/
- URL: https://mzo.hr/
- URL: https://www.srednja.hr/
- URL: http:// dokumenti.ncvvo.hr/
- URL: http://www.nidi.knaw.nl/
- URL: http://iosng.hr/ipa-projekt/
- URL: http://www.carnet.hr/
- URL: http://www.cedefop.europa.eu/
- URL: http://www.citizensinformation.ie/en/
- URL: http://portal.unesco.org/

POPIS SLIKA

- Slika 1. Uloga strukovnog obrazovanja……..7
- Slika 2. Obrazovni sustav u Irskoj…….17
- Slika 3. Obrazovni sustav u Danskoj……....20
- Slika 4. Danski model uključenih sudionika……..22
- Slika 5. Odgojno obrazovni sustav u RH……...25
- Slika 6. Nezaposleni mladi sa završenim strukovnim obrazovanjem (2014)……29
- Slika 6. Osiguranje kvalitete obrazovanja…….31
- Slika 7. Dvojni sustav……36
- Slika 8. Izvori sredstva za financiranje javnih potreba u djelatnosti obrazovanja……..38

POPIS TABLICA

- Tablica 1. Izdaci za obrazovanje u BDP-u…….9
- Tablica 2. Pregled obrazovnih programa strukovnih područja…….10
- Tablica 3. Strukovni programi u RH……..26
- Tablica 4. Broj ustanova i polaznika programa obrazovanja odraslih prema Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih……..48